

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket
Svenska

VAD SÄGER DE I DANMARK OCH NORGE?
En undersökning av granspråksförståelsen hos gymnasieelever

Marie Hjelm

Läroarbetsintegrerat examensarbete, 10 poäng
Svenska språket, fördjupningskurs I, SV4200
Höstterminen 2005
Handledare: Anna Hannesdóttir
Examinator: Maja Lindfors Wiklund

Sammandrag

Det finns i Norden en språklig gemenskap på så sätt att skandinaver antas kunna kommunicera med varandra på sina respektive modersmål och det finns en unik politisk vilja att grannspråksförståelsen upprätthålls. Exempelvis finns det i de danska, norska och svenska läroplanerna för modersmålundervisningen reglerat att eleverna ska lära sig om sina skandinaviska grannländers språk. Trots detta finns det rapporter som visar att skandinaver inte förstår varandra så bra och framförallt svenskar är dåliga på att förstå danska och till viss del även norska. Vad detta skulle bero på finns det många teorier om.

I denna undersökning tittar jag på hur grannspråksförståelsen ser ut hos svenska gymnasieelever idag och om det finns faktorer som kan ha haft inverkan på hur mycket danska och norska eleverna förstår. Följande faktorer har använts som bakgrundsvariabler: kön, kontakt med Danmark och Norge, tidigare undervisning om danska och norska, attityder till undervisning i eller om danska och norska i skolan, attityder till Danmark och Norge, attityder till danska och norska språket samt elevernas egna uppskattade förmåga att förstå dessa språk.

32 gymnasieelever har svarat på en enkät med frågor som rör de variabler som tas upp i ovanstående stycke samt hur de själva tycker att undervisningen om danska och norska ska gå till. Därutöver har eleverna fått genomföra två hörförståelsetest, ett i danska och ett i norska. Till testen har ett frågformulär för respektive inspelning medföljt och de har besvarats av eleverna.

Resultatet visar att eleverna har dålig hörförståelse i danska men ganska bra i norska. De flesta har en positiv inställning till undervisning om danska och norska i skolan, men de anser att den ska läggas upp på annat sätt än vad de själva har fått vara med om. Resultatet visar också att det enda som tycks spela roll för resultatets utfall, om man ser till de bakgrundsvariabler jag har ställt upp, är i vilken mån de tidigare har fått undervisning om danska och norska i skolan.

Innehållsförteckning

	Sid
1. Inledning	1
2. Syfte	2
3. Bakgrund och historik	2
3.1 Språksituationen i Skandinavien	2
3.2 Nordiskt samarbete	3
3.3 Nordisk språksamarbete	3
3.4 Språkförståelse	4
3.5 Danska, norska och svenska läroplaner	6
3.6 Grannspråksundervisningen i skolan	7
4. Tidigare forskning	8
4.1 Maurud	8
4.2 Börestam Uhlmann	8
4.3 Lundin och Zola	8
4.4 Hagman och Cans undersökningar	9
4.5 Delsing och Lundin Åkesson	10
5. Metod	11
5.1 Tillvägagångssätt	11
5.2 Urvalsgrupp	12
5.3 Bortfall	12
5.4 Utformning och bearbetning av enkäten	13
5.5 Utformning och bearbetning av hörförståelsetesten	15
5.6 Genomförande	17
6. Resultat	18
6.1 Antal respondenter och könsfördelning	18
6.2 Kontakt med danska och norska språket	18
6.3 Tidigare undervisning	20
6.4 Elevernas egna lektionsförslag	22
6.5 Om man ska ha undervisning om danska och norska	22
6.6 Elevernas syn på Danmark och Norge, dess invånare och språk	23
6.7 Argument för att lära sig om det danska och norska språket	25
6.8 Elevernas uppskattning av den egna språkförståelsen	25
6.9 Hörförståelsetest - poängberäkning	26
6.10 Hörförståelsetest - resultat	26
6.11 Resultat i förhållande till kön	27
6.12 Resultat i förhållande till grannlands- och grannspråkskontakt	27
6.13 Resultat i förhållande till tidigare undervisning	28
6.14 Resultat i förhållande till attityder	28
6.15 Resultat i förhållande till den uppskattade egna språkförståelsen	28

7. Diskussion	29
7.1 Resultatet	29
7.2 Svårigheter vid hörförståelse	29
7.3 Grannlandskontakt	30
7.4 Attityder till grannländerna och grannspråken	31
7.5 Undervisning	31
7.6 Attityder till ämnet	32
7.7 Åtgärder	32
7.8 Sammanfattning	33

Referenslista	34
----------------------------	----

Bilaga 1, Enkät

Bilaga 2, Hörförståelsetest danska

Bilaga 3, Hörförståelsetest norska

Tabell och figurförteckning

Tabeller	Sid
Tabell 1 – Kontakt med danska och norska	19
Tabell 2 – Total genomsnittspoäng	27

Figurer	
Figur 1 – Kontakt med danska och norska	19
Figur 2 – Undervisningsformer	20
Figur 3 – Har du blivit bättre på da/no tack vare undervisningen?	21
Figur 4 – Tror du att du hade blivit bättre på da/no om du hade fått undervisning om det?	21
Figur 5 – Vilken undervisningsform tror du är bäst?	21
Figur 6 – Egna lektionsförslag	22
Figur 7 – Om skolan ska undervisa om da/no	23
Figur 8 – Synen på Danmark och Norge, dess invånare och språk	24
Figur 9 – Argument för att lära sig om danska och norska språket i skolan	25
Figur 10 – Uppskattning av den egna förmågan att förstå danska och norska i text och tal	26

1. Inledning

De skandinaviska språken (danska, norska och svenska) anses härstamma från ett och samma språk (urnordiskan) och trots att de har utvecklat sig åt olika håll är de än idag lika varandra. De är så pass lika varandra att skandinaver, utan större problem, borde förstå varandras språk.

Sedan mitten av 1900-talet finns ett politiskt samarbete i Norden som regleras av *Nordiska rådet* och *Nordiska ministerrådet*. Samarbetet rör exempelvis sociala och ekonomiska frågor men även frågor som kultur och språk. Bl.a. verkar man för att bibehålla den skandinaviska språkgemenskapen. Målsättningen är att skandinaver ska kunna kommunicera med varandra på sina respektive modersmål.

Även i utbildningssammanhang kan man se att det finns en vilja att bevara den skandinaviska språkgemenskapen, då det i både danska, norska och svenska läroplaner för grundskola och gymnasium finns reglerat att man ska lära sig om sina skandinaviska grannländers språk.

Trots fina intentioner visar flera rapporter att det inte riktigt fungerar som det borde, i alla fall inte i Sverige. Lund & Reitzels (1982), Børestam Uhlmann (1994) och Delsing & Åkesson (2005) menar alla att svenskarna är dåliga och sämst bland de skandinaviska länderna, på att förstå sina grannländers språk. Orsaken till att detta har sökts i undervisningen i skolan och hos attityder hos lärare och elever.

Som lärarstudent i svenska tycker jag att det skulle vara intressant att se i vilken utsträckning svenska gymnasieelever idag förstår danska och norska och om deras förståelse av dessa språk kan sättas i relation till i den undervisning de tidigare har fått i och/eller om språken. Det skulle vidare vara intressant att se om andra faktorer, som exempelvis attityder till danska och norska språket och framförallt tidigare grannspråksundervisning, kan ha inverkan på deras förståelse av dessa språk. Jag har därför valt att undersöka gymnasieelevers erfarenheter av och attityder till danska och norska språket, både privat och i undervisningssammanhang, samt deras hörförståelse av danska och norska.

Jag kommer hädanefter i min uppsats att använda begrepp som *grannspråk*, *grannspråksundervisning* och *grannspråksförståelse* och med *grannspråk* menar jag de skandinaviska språken – danska, norska och svenska. Talar jag om svenska elevers grannspråksförståelse menar jag således deras förståelse av danska och norska.

2. Syfte

Huvudsyftet med min undersökning består av två delar. Dels är syftet att ta reda på hur gransspråksförståelsen ser ut hos gymnasieelever idag genom att testa deras förmåga att förstå talad danska och norska, dels är det att se om det finns några bakgrundsfaktorer som kan sättas i samband med hur mycket danska och norska eleverna förstår. De bakgrundsfaktorer jag vill undersöka är i vilken utsträckning eleverna tidigare har fått undervisning i/om gransspråk samt deras upplevelser av och attityder till undervisningen. Jag vill också undersöka i vilken utsträckning eleverna har kontakt med Danmark/danska och Norge/norska samt deras attityder till dessa länder och språk. Som en sista bakgrundsfaktor att sätta i relation till deras gransspråksförståelse vill jag undersöka hur eleverna själva uppfattar sin språkförståelse.

Ytterligare ett syfte med uppsatsen är att redogöra för bakgrunden till det som idag kallas för den nordiska (språk)gemenskapen och nordisk språkförståelse samt sätta mina resultat i relation till tidigare forskning inom gransspråksförståelse och gransspråksundervisning.

Målet är att få fram ett resultat som ger en fingervisning om hur situationen ser ut och att se åt vilket håll tendenserna lutar. Förhoppningsvis kan andra ha nytta av detta arbete och jag hoppas att jag och andra kan ta med detta in i yrkesrollen som lärare i svenska.

3. Bakgrund och historik

Jag kommer i detta kapitel kortfattat att redogöra för språksituationen i Skandinavien och för den nordiska (språk)gemenskapen. Därefter kommer jag att diskutera nordisk språkförståelse och ge en överblick över hur undervisningssituationen i gransspråk kan se ut i skolan idag. Avslutningsvis gör jag en sammanfattning av den forskning som tidigare gjorts om gransspråksförståelse i Norden. Jag kommer enbart att inrikta mig på de skandinaviska länderna.

3.1. Språksituationen i Skandinavien

Det hävdas ofta att den nordiska språkgemenskapen är unik, eftersom skandinaver (danskar, norrmän och svenskar) kan förstå varandra utan att

lära sig varandras språk. Hannesdóttir (2004) menar, att detta inte är något som är unikt för Norden, eftersom det förekommer på många andra håll i världen att grannländer kan förstå varandras språk utan att lära sig det innan. Det unika däremot ligger i, att det finns en uttalad politisk ambition att bevara och utveckla gemenskapen. Exempelvis har skandinaver enligt lag rätt att använda sitt modersmål vid kontakt med myndigheter och i de skandinaviska ländernas kursplaner för grundskola och gymnasium finns det reglerat att eleverna ska lära sig om sina skandinaviska grannländers språk.

3.2. Nordiskt samarbete

Det moderna Norden började ta form runt sekelskiftet 1800-1900. Under 1800-talet hade en känsla för en nordisk gemenskap vaknat genom *skandinavismen*, som främst propagerades av studenter och författare. Deras mål var att de skandinaviska folken skulle knytas närmare varandra och de hänvisade till den gemensamma språkliga, historiska och kulturella bakgrunden.

Efter världskrigen började man i Norden tala om ett gemensamt nordiskt försvar, men det utmynnade inte i något och länderna gick skilda vägar i frågan. Man valde däremot att samarbeta inom andra områden, exempelvis sociala, ekonomiska och kulturella frågor. Utöver detta har man fri arbetsmarknad och passfrihet.

Det nordiska samarbetet organiseras sedan 1952 i ett samarbetsorgan för de nordiska parlamenten - Nordiska rådet.

År 1971 grundlades ett samarbetsorgan för de nordiska regeringarna, Nordiska Ministerrådet, som arbetar med frågor om exempelvis jordbruk, jämställdhet, miljö och utbildning. Dess uppgift är att "förstärka det nordiska samarbetet, dess identitet och intressen" <<http://www.norden.org>>.

3.3. Nordiskt språksamarbete

Ända sedan Nordiska rådet bildades, har nordisk språkförståelse varit ett högt prioriterat område och man menar att det är en "förutsättning för det folkliga, kulturella, ekonomiska och politiska samarbetet i Norden" <<http://www.norden.org>>. Begreppet *nordisk språkförståelse* kan förklaras med följande citat: "Med *den nordiska språkförståelsen* avses det faktum att de skandinaviska språken danska, norska och svenska är inbördes förståeliga utan föregående studier. Detta innebär att dansk-, norsk- och svensktalande kan tala med varandra på det egna språket" <<http://www.nordisk-sprakrad.no/>>.

För att stärka språkförståelsen arbetar Nordiska rådet med olika Nord-Plus-program och anordnar bl.a. kurser för lärare och studenter. Många bidrag och stipendier finns att söka för bl.a. lärar- och studentutbyte på gymnasial och högskole-/universitetsnivå. Även undervisningsmaterial om Norden och Internetbaserade nordiska skolnät tillhandahålls.

Nordplus språk 2004-06 (Nordiska Ministerrådet 2003) är ett tvärgående program vars övergripande mål är: ”att den nordiska språkgemenskapen skall bestå och stärkas och att det nordiska samarbetet också i framtiden skall kunna föregå på nordiska språk”. Ett av Nordplus språks delmål rör den skandinaviska språkförståelsen och delmålet lyder: ”att främja skandinavisk språkförståelse eller grannspråksförståelse, det vill säga inbördes förståelse mellan svenska, danska och norska” (s. 3).

I de nordiska länderna finns också språknämnder, som bl.a. arbetar för att främja den nordiska språkförståelsen. Exempelvis menar Dansk sprognævn att de ”samarbejder i det daglige med sprognævnene i de andre skandinaviske lande, bl.a. for at hindre at dansk, norsk og svensk fjerner sig unødigt fra hinanden” <<http://www.dsn.dk>>.

3.4. Språkförståelse

Det finns skillnader mellan det danska, norska och svenska språket, men till övervägande del är de lika varandra. Exempelvis menar Barðal, Jørgensen, Larsen och Marinussen (1997) att samstämmigheten mellan danska och svenska ord är hög. Ca 90 % av orden är lika eller delvis lika, endast ca 10 % är helt olika. Samma procenttal redovisar de också för samstämmigheten mellan norska och svenska.

Trots att de skandinaviska språken är så lika är det inte ovanligt att nordbor har problem med språkförståelsen. Problemen ligger till viss del i ordförrådet och de kan exempelvis uppstå då gemensamma ord har fått olika betydelse, exempelvis har ordet *rolig* i svenskan betydelsen *kul* medan det i danska och norska betyder *lugn*. Problem kan också uppstå då länderna har valt olika ord för att beskriva något nytt ting eller ny företeelse, exempelvis har det svenska ordet *pannbiff* i danskan motsvarigheten *hakkebøf* och i norskan *karbonadecake*.

Problem med språkförståelsen orsakas också av uttalsskillnader. Del-sing och Lundin-Åkesson (2005) menar exempelvis att hörförståelse generellt sett orsakar fler problem än läsförståelse.

I skriftspråk är danskan och norskan mycket lika varandra, eftersom det norska skriftspråket bygger på danska. I talspråk är däremot norskan och svenskan mest lika varandra, de är båda tonspråk medan danskan är ett stötspråk. Danskan har, jämfört med norskan och svenskan, ett annorlun-

da tryck på stavelser, vilket gör att norrmän och svenskar kan ha svårt att höra var danska ord börjar och slutar (Börestam, 1994).

Danskt talspråk utvecklas allt längre från skriftspråket, bl.a. genom reducering av konsonanter och att *r*-ljud vokaliseras. Exempelvis uttalas orden *lære/lærer/lærere* alla på samma sätt, vilket vållar stora problem för svenskar (och i viss mån norrmän), när de ska förstå talad danska. Inte bara svenskar och norrmän har problem med att förstå danska, även danskarna själva har problem. Ewa Svensson (2001) anger att man vid Syddansk universitet i en stor undersökning har sett att danska barns språkinlärning är betydligt senare än hos barn i andra länder. Hon menar att Syddansk universitet har förklarat detta med ”att de små helt enkelt inte förstår vad deras föräldrar säger”. Lund och Reitzels (1982) menar att en del gamla i Danmark inte förstår unga när de talar.

I motsats till den danska talspråsutvecklingen har det svenska talspråket närmast sig skriftspråket. I norskan menar Papazian och Helleland (2005) att ordförrådet i talad norska till viss del närmast sig skriftspråket, men att satsmelodin är oförändrad. Däremot har man kunnat se att det har skett en utjämning av dialekterna.

Bokmål och nynorsk är de två officiella skriftspråken i Norge. Bokmål bygger i stort sett på det danska skriftspråket och nynorsk bygger på norska dialektmål och liknar svenskan mer. Dessa språk är skriftspråk och inget av dem är egentligen något talspråk. Norskt talspråk består av olika dialekter och de har högre status i Norge jämfört med svenska dialekter i Sverige. Lyssnar man på olika norska dialektprov och kan man uppleva en stor variation i uttalet. Det finns allt ifrån dialekter som ligger mycket nära svenskan till dialekter där man i stort sett inte förstår något som sägs <<http://www.ling.hf.ntnu.no/nos>>. Det sägs ibland att talspråket skulle närma sig skriftspråket, men detta sker bara i ordförrådet. Satsmelodin förblir oförändrad.

Även om det finns skillnader i ordförråd och uttal mellan de skandinaviska språken, kan problemet med förståelsen ligga i annat. Henriksen (1986) menar att när man lär sig ett annat språk först hör ord i sin ordagranna bemärkelse. För att språkkontakt ska uppstå måste man ta sig förbi detta (*fonetisk förträngning*) och istället höra betydelsen. (Detta exemplifierar han med ordet *försökskanin*. Han menar att man måste förtränga att kanin skulle vara ett djur och istället höra betydelsen *människa som används i experiment*.) Han menar vidare det att lära sig ett språk är att uppleva det som *ickemärkligt*. Som exempel tar han upp att ”*det är jag*” på danska heter ”*det er mig*”. Till en början hakar man upp sig på att det låter fel, men till sist slutar man att reagera för det och det blir naturligt.

Viljan att förstå och inställningen till grannspråken tas upp på Nordiska språkrådets hemsida, som en viktig faktor för språkförståelsen. De menar

att om man är motiverad att förstå upplevs också förståelsen som bra. <<http://www.nordisk-sprakrad.no/>>.

3.5. Danska, norska och svenska läroplaner

I Danmark fanns det i tidigare läroplaner för grundskolan och gymnasiet specifikt uttryckt att femton sidor svensk resp. dansk litteratur skulle läsas på originalspråket (Hannesdóttir och Mose, 2003). Idag nedtonas undervisningen i grannspråken och sträcker sig till följande mål:

I formål för grundskolan står det: ”Stk. 3. Undervisningen skal give eleverne adgang til det nordiske sprog- og kulturfællesskab” och i slutmål står det att ”Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at [...]læse norske og svenske tekster med forståelse.”

I läroplanen för Dansk A (Hf) på gymnasiet står: ”I forbindelse med et eller flere af de tre stofområder arbejdes med svenske og norske tekster på originalsprog” <<http://www.faellesmaal.uvm.dk.>>.

I läroplanen för norska grundskolan (L97 04) står det att eleverna i sjätte klass ska läsa några texter på norska och danska. I åttonde klass ska de få erfarenhet av danskt och svenskt talspråk och de ska läsa några noveller på danska och svenska. I nionde klass ska de använda datanätet till kontakt med elever i andra nordiska länder och för diskussionsgrupper.

Läroplanen för norska gymnasieskolan (Laereplan for vidaregåande opplæring, norsk –1993) föreskriver att eleverna ska ha någon kunskap om: ”andre nordiske språk og ha lese dansk, svensk og noko islandsk litteratur på originalspråket”, ”viktige skilnader mellom norsk og andre nordiske språk” samt ”ha lese eit utval av danske og svenske tekstar og ein islandsk tekst i original” <<http://www.utdanningsdirektoratet.no>>.

I den läroplanen för den svenska grundskolan står det under ämnet svenska, som mål att sträva mot, att eleverna ”får erfarenheter av språken i de nordiska grannländerna samt en orientering om det samiska språket och övriga minoritetsspråk i Sverige”. Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret är bl.a. att ”- kunna läsa till åldern avpassad skönlitteratur från Sverige, Norden och från andra länder samt saklitteratur och tidningstext om allmänna ämnen, kunna återge innehållet sammanhängande samt kunna reflektera över det”.

I läroplanen för den svenska gymnasieskolan anges under mål att sträva mot att eleverna ”uppövar sin förmåga att förstå talad och skriven norska och danska och får kännedom om litteratur, språk och språksituation i hela Norden inklusive minoritetsspråken i Sverige” <<http://www.skolverket.se>>.

3.6. Grannspråksundervisning i skolan

Grannspråksundervisning ska enligt de läroplaner, som har tagits upp i kapitlet ovan, ingå som ett moment i modersmålsundervisningen i de skandinaviska länderna. Trots detta vittnar många undersökningar om att grannspråksundervisningen i den svenska skolan är knapp och i flera fall helt saknas.

Hannesdóttir (1997) diskuterar problemet i en artikel och menar att förutsättningar för att göra det bra egentligen finns (genom den officiella läroplanen, satsning på fortbildning av lärare, kurser för lärarstudenter och på samnordiska läromedel bl.a.). Problemet ligger snarare i modersmålsämnets överbelastning samt intresse och attityd hos lärare, lärarutbildare och elever. För att få bukt med problemet måste man höja statusen och intresset för grannspråksundervisningen.

Hannesdóttir och Mose (2003) tar upp att Nordiska ministerrådet i rapporten *Det umistlige* (1996) menar att det syns en tydlig tendens till att intresset och ansvarskänslan för Norden avtar och att det märks i grannspråksundervisningen, som ges allt mindre utrymme i skolan.

Svedner (1999) säger att problemen utöver ovan nämnda orsaker, även kan bero på kunskapsbrister och att eleverna anser att de klarar sig med engelskan. Han menar vidare att argument för grannspråksundervisning såsom gemensam kultur och historia, gemensam arbetsmarknad och att kursplanen uppmanar till att man ska lära sig om sina skandinaviska grannländers språk oftast inte är skäl nog för att motivera eleverna. För att öka intresset hos dem krävs att de ser en egennytta med grannspråksundervisning och att det är roligt. Detta kan man uppnå genom att utöver läsning även ta in massmedia och tv och framför allt arbeta med det i ett socialt perspektiv. Mycket uppskattat hos eleverna är att brevväxla (och nu för tiden chatta) och att åka på lägerskola.

Även Linnér, Møller och Øygarden (1996) menar att tidsbrist och en negativ syn på grannspråken påverkar undervisningen. De menar också att i de fall undervisning bedrivs har lärarna mest visat på skillnaderna mellan språken och författarna anser att man istället ska visa på likheterna. De är också förespråkare till att elever ska lära sig grannspråksförståelse genom socialt umgänge som att brevväxla och mötas. Genom detta menar de att eleverna utvecklar en önskan om att förstå.

I boken *Gleder meg til svar* (Linnér, 1992), tar författaren upp hur man kan arbeta med brevväxling och hon berättar om hur eleverna lärde sig förstå varandra genom att fråga och förklara för varandra när de inte förstod.

4. Tidigare forskning

Tidigare forskning i grannspråksförståelse har inriktat sig på att mäta dels språkförståelse, dels attityder till och kontakter med andra nordiska språk än det egna modersmålet. Flera som har forskat i danskars, norrmäns och svenskars förståelse av grannspråken, har kommit fram till att norrmännen förstår bäst, danskarna är svårast att förstå och svenskarna förstår sämst, men ligger inte långt efter danskarna. (Lund & Reitzels 1992, Börestam Uhlman 1994, Delsing & Lundin Åkesson 2005).

4.1. Marud

Den första stora undersökningen om grannspråksförståelse genomfördes 1976 (Maurud) och den mätte både språkförståelse och attityder till grannländer hos skandinaver. Can berättar i sin c-uppsats att Mauruds undersökning grundade sig på 500 värnpliktiga från huvudstadsområden i Danmark, Norge och Sverige. Delsing och Lundin Åkesson (2005) tar upp Mauruds undersökning i en forskningsrapport och säger att den visar att norrmän har signifikant bättre förståelse än danskar och svenskar och att svenskan är lättare att förstå än danskan.

4.2. Börestam Uhlmann

Ulla Börestam Uhlmann undersöker i *Skandinaver samtalar* (1994) språkförståelsen och interaktionen i samtal nordbor emellan. Då svårigheter i språkförståelsen uppstod valde de undersökta i stor utsträckning att förklara det de ville ha sagt genom att använda sitt eget språk. Ibland förekom att man försökte tala det andra landets språk, men oftast utan lyckat resultat. Inslagen av engelska var mycket få och utgjordes enbart av enstaka ord. De flesta av missförstånden stod svenskarna för.

4.3. Lundin och Zola

Lundin och Zola (2001) undersöker danska och svenska ungdomars läs- och hörförståelse. För denna undersökning redogör Hagman i sin c-uppsats och han säger att Lundin och Zola har valt att dela upp de ord som undersöktes i tre olika grupper: partiell formell likhet (där form och innehåll är i stort sett lika), formell olikhet (där både innehåll och form är

olika) och partiell formell likhet ("falska vänner", formmässigt lika ord men med olika betydelse).

Lundin och Zola kommer fram till att svenskar har svårare för danska än tvärt om. Svenskarna har en läsförståelse på 70 % jämfört med danskarna som ligger på 80 %. Lättast har svenskarna för de lika orden, där svarsprocenten ligger på 90 % och svårast har de för de olika orden där svarsprocenten hamnade på under 60 %.

4.4. Hagman och Cans undersökningar

Under 2003 skrevs två C-uppsatser om grannspråk vid Göteborgs universitet, vilka jag tidigare har refererat till. Den ena *Från vision till lektion* av Stefan Hagman är en undersökning av grannspråkens roll i den svenska gymnasieskolan och i den andra *Grannspråk i Norska*, undersöker Maria Can svenskars läsförståelse av norska.

Hagman har undersökt fem svensklärares attityder till grannspråksundervisning samt genomfört ett ordförståelsetest i danska bland 46 gymnasieelever. Bland lärarna var attityderna till grannspråksundervisning överlag positiva. Att undervisningen ändå inte genomfördes i någon större utsträckning berodde snarare på tidsbrist än vilja och mer än hälften hade dåligt samvete för detta. Samtliga lärare ansåg att eleverna hade negativa attityder till grannspråksundervisning och då främst i danska. Undervisningen bedrevs av samtliga lärare som ett integrerat inslag, ofta i samband med språkhistoria. Mer än hälften brukade dessutom resa till Danmark eller Norge med sina elever.

Ordförståelsen bland eleverna var relativt hög, i genomsnitt 80 %. Det visade sig att de lika orden gav högst andel rätta svar (91 %) och de falska vännerna gav lägst resultat (62 %). I Hagmans undersökning ingick dock bara två ord i klassen *falska vänner*, vilket kan anses väl lågt att dra någon större slutsats av.

Can undersöker svenskars läsförståelse av norska. Hon har låtit 20 informanter svara på en enkät om sin bakgrund och kontakt med Norge, norrmän och det norska språket, samt svara på läsförståelsefrågor till fem texter av olika genretyper. Hon kom fram till att svenskars läsförståelse av norska är relativt bra och att det som orsakat mest problem var substantiv som är vardags- eller slangbetonade. Även faktorer som ord med överförd betydelse och prepositioner i genitivkonstruktioner vållade problem.

4.5. Delsing och Lundin Åkesson

I en alldeles nyligen utkommen forskningsrapport, *Håller språket ihop Norden?* (2005), undersöker Lars-Olof Delsing och Katarina Lundin Åkesson gymnasieungdomars förståelse av danska, norska och svenska. De har undersökt ungdomar från respektive lands huvudstad samt ytterligare en stad per land. Utöver ungdomarnas läs- och hörförståelse har de undersökt faktorer som språkkontakt, gransspråksundervisning och attityder samt i vilken utveckling språkförståelsen har gått sedan Mauruds undersökning 1976.

Delsing och Lundins resultat bekräftar Mauruds undersökning, men tendenserna är tydligare idag. Norrmännen är i deras undersökning ännu mer överlägsna danskarna och svenskarna och svenskarna är även här sämst vad gäller gransspråksförståelsen. Skillnaden mellan svenskarnas och danskarnas resultat är dock mindre än vad de var hos Maurud. Även de språkliga attityderna i deras undersökning stämde överens med vad Maurud hade kommit fram till.

Om man delar upp resultaten i läs- respektive hörförståelse ser man att danskarna har lättare för att förstå det de läser än det de hör, både i norska och svenska. Norrmännen och svenskarna klarar båda av läs- och hörförståelsen lika bra i varandras språk, men danskan klarar de inte lika bra i hör- som i läsförståelsen. Totalt sett var norrmännen bäst på hörförståelse och danskarna hade faktiskt något sämre resultat än svenskarna.

Av undersökningen framgår också att en geografisk närhet gav ett bättre förståelseresultat. Exempelvis var malmöborna mycket bättre på att förstå danska än vad stockholmarna var.

Generellt sett visar undersökningen att skandinavers kontakt med sina skandinaviska grannländer är låg och inte särskilt omfattande. I den mån kontakt sker är det oftast bara en gång per år eller sällan. Ytterst få läste tidningar och det vanligast kontaktsättet var att se på TV. Vid geografisk närhet ökade kontakterna. Inga samband mellan kontakt och förståelseresultat kunde ses på makronivå, däremot kunde de se samband på individnivå, speciellt hos danskarna.

Vidare kom Delsing och Lundin Åkesson fram till att de svenska gymnasieeleverna får klart mindre undervisning i gransspråk än grannländerna. Det var bara i undervisning i danska i Malmö, som Sverige ligger på samma nivå som Danmark och Norge. De kunde också påvisa en klar indikation på att undervisning gav bättre resultat.

Attityder till grannländer mättes genom frågan om ungdomarna kunde tänka sig att bo eller studera i något annat land samt vad de ansåg om sina skandinaviska grannländers språk. Man kom fram till att nordiska ungdomar är öppna för att bo utomlands. De var dock mer benägna att flytta till England och USA än till något nordiskt land. Det fanns också

ett signifikant samband mellan benägenheten att bo i ett annat land och bra resultat.

Attityderna till grannlänternas språk visade sig bl.a. som så att norrmän och svenskar tycker att danska är ett svårt och inte så vackert språk. Det fanns ett klart samband mellan positiva/negativa attityder och bra/dåligt resultat. Delsing & Lundin Åkesson menar också att ungdomarna värderade sina språkkunskaper tämligen riktigt.

Delsing och Lundin Åkesson spekulerar lite i varför utvecklingen drar sig i den riktning som den gör och de tror att norrmännen får bäst resultat genom norskans mellanställning mellan danskan och svenskan - norskan är lik svenskan i talspråk och den är lik danskan i skriftspråk. De tror också att det kan bero på att norrmännen har ett större intresse för sina grannländer och att de är vana vid språkvariation genom att de har två skriftspråk och att dialekterna fortfarande har en stark ställning. De har också några förklaringar till varför grannspråksförståelsen är relativt låg i Danmark och Sverige och de menar att det kan bero på globaliseringen, att Danmark och Sverige är med i EU och att det är intressantare med det som inte finns så nära. Det tror också att bristfällig undervisning om grannspråk i skolan och att eleverna blir allt duktigare och säkrare i engelskan är faktorer som påverkar grannspråksförståelsen.

5. Metod

5.1. Tillvägagångssätt

Då syftet med undersökningen är att få fram en bild av vad elever har för erfarenhet av och hur de ser på undervisning om eller i danska och norska i svenskämnet samt att sätta detta i förhållande till elevernas förmåga att förstå talad danska och norska, har jag valt att vända mig direkt till eleverna. Deras erfarenheter och synpunkter har jag undersökt genom en enkätstudie för att få ett större underlag att utgå ifrån än vad jag hade fått om jag hade valt att enbart använda mig av intervju som datainsamlingsmetod. Anledningen till att jag vill samla in ett lite större antal svar är att det ökar representativiteten för gymnasieelever.

För att mäta elevernas förmåga att förstå talad danska och norska har jag valt att genomföra ett hörförståelsetest, där eleverna får lyssna på inspelat danskt och norskt tal och därefter skriftligt svara på tio respektive elva frågor som på olika sätt mäter hur mycket de förstår av det de hör.

Enkäten består av 16 frågor med ungefär lika stor del bundna svarsalternativ som öppna. Bundna svarsalternativ har jag valt att använda mig

av eftersom jag av tidigare erfarenhet vet att elever oftare svarar på frågan om de bara behöver markera svaret med ett kryss. Öppna svarsalternativ har jag använt eftersom jag önskar inrikta studien också mot det kvalitativa hållet. Alla svar från både enkäter och hörförståelsetest behandlas och presenteras anonymt.

Eftersom det är vanligt att undervisning om danska och norska i svenskämnet pga. tidsbrist prioriteras bort av lärare (Hagman 2003) hade jag från början tänkt att genomföra min undersökning på sistaårselever på gymnasiet, då sannolikheten att de skulle ha tidigare erfarenheter av detta var störst. När jag senare sökte efter klasser fanns inga tredjeårsklasser att tillgå p.g.a. nationella prov m.m. och jag fick istället möjlighet att använda en gymnasieklass på första året. Klassen består av 32 elever vilka alla ställde upp och deltog i undersökningen.

5.2. Urvalsgrupp

Min intention är att undersökningens resultat ska vara något så när representativ för förstaårselever i gymnasiet i allmänhet. Eftersom elever i en gymnasieklass oftast kommer från olika grundskolor anser jag att man får en automatisk spridning av tidigare eventuella erfarenheter av undervisning om danska och norska i svenskämnet och ser mig därför inte nödgad till att ta till fler metoder för att öka spridningen. Tyvärr försvann möjligheten att få med grannspråksundervisning i gymnasiet, då ingen tredjeårsklass fanns att tillgå, vilket hade ökat representativiteten något mer.

Min tanke var att samla in 30 ifyllda enkäter och hörförståelsetest. Men då klassen jag besökte hade 32 elever lät jag alla besvara frågorna och fick på så sätt in två svar mer än vad jag hade tänkt. Eleverna jag vände mig till läste alla på samma program, ett teoretiskt program med praktisk inriktning.

5.3. Bortfall

För att undvika bortfall har jag valt att personligen åka ut till respondenterna och närvara under ifyllandet av enkäten och hörförståelsetestet.

Jag har vid tidigare tillfälle genomfört en enkätstudie och kunde då konstatera att ordvalet i enkäten var för svårt på vissa ställen, vilket resulterade i att flera svar uteblev (5–10 %). Många elever ansåg också att enkäten var för krävande och tidsödande och ett flertal elever (ca 5 %) tröttnade och fyllde bara i halva enkäten. Jag har därför försökt att göra enkäten kort, enkel och layoutmässigt tilltalande, för att få in så många svar

som möjligt och för att motverka risken att eleverna skriver kortfattade svar på frågor med öppna svarsalternativ.

Det interna bortfallet i denna undersökning har varit lågt, endast vid ett par frågor har enstaka elever valt att inte fylla i ett svar.

5.4. Utformning och bearbetning av enkäten

Enkäten har konstruerats med 16 frågor som rör i vilken utsträckning eleverna tidigare har fått undervisning om danska och norska språket i svenskämnet, elevernas egna åsikter om grannspråksundervisning och språken i sig samt deras övriga erfarenheter av och kontakter med danska och norska. En noggrannare genomgång av frågorna följer senare i kapitlet.

Frågorna i enkäten besvaras genom att eleverna kryssar i rutor med bundna svarsalternativ. På några frågor ska man gradera sitt svar på en förbestämd skala. Till vissa frågor finns även öppna svarsalternativ. En orsak, förutom tidigare nämnda, till att jag har valt att låta hälften av frågorna ha bundna svarsalternativ är att det skulle ta alldeles för lång tid att koda och registrera enbart öppna svarsalternativ.

Registrering av data har skett i Microsoft Excel 2003. Både de bundna svarsalternativen och de öppna svaren har kodats vid registreringen. De öppna svaren har jag delat in i kategorier vid kodningen. Informationen har bearbetats genom att jag har jämfört och ställt svaren i förhållande till varandra.

Min enkät finns med som bilaga (bilaga 1) till denna uppsats. Bilagan har dock reducerats för att uppta mindre plats, men reduktionen har enbart bestått av att jag har tagit bort svarsrader och minskat ner kolumner. Inga frågor eller svarsalternativ har ändrats eller tagits bort.

Den första frågan gäller om eleven är kille eller tjej. Jag har valt begreppen kille/tjej eftersom jag anser att det är mer passande för gymnasieungdomar än begreppen pojke/flicka. Jag vill jämföra killar och tjejers resultat för att se om kön påverkar deras resultat i hörförståelsetestet.

Den andra frågan, på vilken eleverna ska ange vilket gymnasieprogram de går på, är med för att resultaten på hörförståelsetesten skulle kunna skilja sig åt beroende på vilket program eleverna går. Jag fick dock bara möjlighet att använda elever från samma gymnasieprogram och frågan kommer därför inte att tas upp i diskussionskapitlet (kap. 7).

Enkätens tredje fråga lyder: ”Har du någon kontakt med det danska och/eller norska språket samt i vilken utsträckning (hur ofta, hur mycket)?”. Eleverna får gradera hur ofta (aldrig, sällan, ibland, ofta och mycket ofta) de har kontakt genom olika kontaktsätt (läsa böcker, läsa tidningar, se på tv-program, se på film, tala med danskar och norrmän och resa

till respektive land). För att kunna räkna ut hur vanligt förekommande respektive kontaktsätt är har jag omvandlat svarsalternativen till siffror. Alternativen har översatts från Aldrig till Mycket ofta med siffrorna 0–4 (där 0 står för Aldrig, 1 står för Sällan o.s.v.). Det underlag jag kommer att sammanställa utifrån denna fråga kommer att användas som en bakgrundsvariabel till elevernas resultat i hörförståelsetesten. Jag vill se om det kan finnas ett samband mellan hur mycket kontakt de har haft med grannländerna och resultatet på hörförståelsetesten.

Fråga fyra gäller hur mycket undervisning eleverna har fått om grannspråk under tidigare skolgång. Frågan är uppdelad i fyra perioder (skolår 1–3, 4–6, 7–9 och gymnasiet) och svarsalternativen har fyra graderingar (Nej, inte alls; Ja, men bara lite; Ja; Ja, mycket). Även detta resultat används som bakgrundsvariabel till elevernas resultat i hörförståelsetesten. Jag vill se om det finns något samband mellan undervisning om grannspråk och resultat på hörförståelsetesten.

Om eleverna kryssade i något av ja-svaren på fråga fyra ombads de svara även på fråga fem, sex och sju. De elever som svarade nej ombads istället att svara på fråga åtta och nio.

På fråga fem ombads eleverna att ange hur den undervisning de deltagit i hade varit upplagd, genom att kryssa i rutor med förutbestämda alternativ (läsa, lära sig glosor, se på film, lyssna på språken, brevväxling/chat). Även ett öppet alternativ fanns. Svaren till denna fråga kommer att jämföras med fråga sju och tio för att man ska kunna se om de undervisningsformer eleverna tidigare har varit med om även är de som de själva anser vara de bästa.

På fråga sex frågades eleverna om de ansåg att de hade blivit bättre på att förstå danska och norska tack vare undervisningen om grannspråk. Till denna fråga finns fyra bundna svarsalternativ (Nej, inte alls; Ja, men bara lite; Ja; Ja, mycket). Resultatet från denna fråga kommer inte att ställas i förhållande till någon annan fråga utan behandlas separat.

På fråga sju ombads eleverna att ange vilken undervisningsform de tyckte bäst om och motivera varför. Min tanke med denna fråga var att få fram en tendens i fråga om vilken undervisningsform eleverna ansåg vara bäst och att sedan jämföra detta med hur de vanligen blev undervisade i grannspråk. När jag senare sammanställde resultatet märkte jag att jag hade fått in få svar på denna fråga, eftersom få elever hade fått tidigare undervisning och att de flesta av dem bara fått undervisning i en av undervisningsformerna. Detta gör att de inte har något att välja mellan eller jämföra med (se kap 6.3.). Svaren kan därför ha kommit att bli vilseledande och frågan kommer inte att tas med i diskussionskapitlet.

Fråga åtta var utformad precis som fråga sex, fast den uppmanade nej-svararna att ange om de *trodde* att de hade blivit bättre på att förstå danska och norska om de hade fått undervisning om det i skolan. Liksom frå-

ga sex kommer denna fråga inte att ställas i förhållande till någon annan fråga utan behandlas separat.

Fråga nio var utformad precis som fråga sju fast den uppmanade nej-svararna att uppge vilken undervisningsform de *trodde* var bäst. Tanken med denna fråga är att få en bild av vilken undervisningsform eleverna tror är bäst och jämföra detta med vilken undervisningsform som är vanligast enligt svaret på fråga fyra.

Tionde frågan uppmanar eleverna till att lämna egna förslag på hur de tycker att undervisningen ska gå till. Jag vill med denna fråga se om eleverna har några andra förslag till hur undervisning i/om grannspråk kan bedrivas.

Fråga elva är tänkt att mäta elevernas attityder till grannspråksundervisning som ett moment i svenskämnet och den består av två delar. Dels ett bundet svarsalternativ (ja och nej), dels ett öppet svarsalternativ där de uppmanas att motivera sitt svar. Likaså är fråga tolv och tretton tänkta att mäta elevernas attityder, men istället till Danmark, danskar och det danska språket (fråga tolv) och Norge, norrmän och det norska språket (fråga tretton). Samtliga tre frågor (fråga elva, tolv och tretton) kommer att användas som bakgrundsvariabler till elevernas resultat på hörförståelsetesten och förhoppningen är att kunna se om det finns tendenser som pekar på att elevernas attityder har koppling till deras resultat.

På fråga fjorton mäts också elevernas attityder till grannspråksundervisning, genom att de ombeds ange vilka argument de tycker finns för att grannspråksundervisning ska bedrivas i skolan. Svvarsalternativet är öppet. Även denna fråga kommer att användas som en bakgrundsvariabel till resultaten på hörförståelsetesten för att se om det finns tendenser som pekar på att elevernas attityder har koppling till deras resultat.

De två sista frågorna, fråga femton och sexton, mäter elevernas egna uppskattade förmåga av läs- repsektive hörförståelse i danska (fråga femton) och norska (fråga sexton). Svvarsalternativen är bundna och har fyra graderingar (Mycket dålig, Dålig, Bra, Mycket Bra). Resultaten från dessa frågor kommer att användas som bakgrundsvariabel till elevernas resultat på hörförståelsetesten, för att se om deras syn på sin egen språkförståelse kan ha samband med vad de presterar på testen.

5.5. Utformning och bearbetning av hörförståelsetesten

Tidigare uppsatser vid Göteborgs universitet som har behandlat grannspråksundervisning (Hagman 2003, Can 2003) har utgått från läsförståelsetest och ordkunskapstest. Jag har därför valt att istället göra ett hörförståelsetest, för att se om resultaten blir annorlunda. Svenskar har, som tidigare nämnts i kap. 4, lättare för att förstå norsk och speciellt dansk

text än tal. Ord och fraser som inte vållar några svårigheter för en svensk när han/hon läser dem, kan vid uttal låta mycket olikt svenskan och på så sätt blir svåra att förstå när man lyssnar på dem. Jag tror att det är mer vanligt förkommande att tala med danskar och norrmän i verkliga livet än att läsa danska och norska böcker och tidningar. Det är idag vanligt att skandinaver reser till sina grannländer både på arbetet och sin fritid. Flera danska, norska och svenska tv-program sänds i respektive skandinaviska grannländer och många dokusåpor är samskandinaviska produktioner. Jag tycker därför att det är mer relevant att undersöka hörförståelsen än läsförståelsen.

Jag har själv genomfört ett danskt och norskt hörförståelsetest på Internet (<http://www.nordisk-sprakrad.no/internordisk.html>) för att få en bild av hur ett test kan utformas och för att uppleva hur det är att själv genomföra ett. Genom Göteborgs universitet fick jag dessutom flera tips och råd om hur man bäst utformar ett hörförståelsetest och jag har haft detta som grund vid utformningen av testen.

Jag valde ut ett par inspelade avsnitt på danska och norska som jag hittade på cd-böcker på stadsbiblioteket i Göteborg. Det danska ljudavsnittet kommer från inledningen till en ljudbok och är drygt tre minuter långt. Det norska kommer från början av en norsk ljudbok, inspelad som en radioteater och den är drygt tre minuter lång. Dessa valde jag för att de verkade vara på en lagom svår språklig nivå och att de dessutom inte var som gymnasieelever ofta uttrycker det töntiga eller tråkiga, vilket skulle riskera ointresse och svarsbortfall vid undersökningen. Jag vill i min undersökning mäta elevernas hörförståelse av olika typer av språkliga olikheter och jag har därför valt ut avsnitt som innehöll ord som skiljer sig lite grand från svenskan, ord som skiljer sig helt från svenskan och s.k. falska vänner. Dessutom innehöll de flera ord och fraser som inte är några svårigheter att förstå för en svensk när man läser dem, men som när man uttalar dem låter mycket olikt svenskan och på så sätt blir svåra att förstå när man lyssnar på dem.

Tio frågor för det danska testet (bilaga 2) och 11 frågor för det norska (bilaga 3) konstruerades till ljudinspelningarna som dels kontrollerade att de förstod sammanhang, dels enstaka ord. Frågorna rörde olika språkliga och uttalsmässiga skillnader.

Både det danska och norska testet föregås av skrivna instruktioner hur testet är upplagt och hur eleverna ska utföra det. Båda testen börjar med två lätta frågor, för att eleverna inte skulle köra fast och tappa sugen att fortsätta. Samtliga frågor testar elevernas förståelse av talad danska och norska genom att de måste förstå allt som sägs för att kunna följa med och finna svaren i uppspelningarna.

Det danska testets första och andra fråga har bundna svarsalternativ och undersöker om eleverna har förmåga att uppfatta ett ord som skriftligt

och även uttalsmässigt till stor del stämmer överens med svenskan. I fråga ett är rätt svar *roman* och i fråga två är det *bagside*.

Den tredje och åttonde frågan ber eleverna att kortfattat beskriva hur en roman är uppbyggd (fråga tre) och vad en roman handlar om (fråga åtta) och här testas elevernas förmåga att förstå sammanhanget och att urskilja och förstå dels ord som till skrift och uttal liknar svenskan: *tillsyneladende* och *på mærkelig vis inbyrdes forbundne* (fråga tre), dels ord som skiljer sig från svenskan: *forskællige* och *fortællinger* (fråga tre), dels ord som stavas likadant, men uttalas annorlunda: *sker* (fråga åtta).

Fjärde, femte och sjunde frågan i det danska testet testar också elevernas förmåga att uppfatta och förstå ord som skiljer sig från svenskan: *bryde in i en gammel kærstes hus* (fråga fyra), *sygeplejerske* (fråga fem) och *avis* (fråga sju). Fråga sex och tio testar elevernas förmåga att förstå det danska räknesystemet. I fråga sex är det året 1964 som efterfrågas och i fråga nio är det sidan 99. Fråga nio testar elevernas förmåga att förstå ord som i skrift liknar varandra men skiljer sig i uttalet (*hvad ska hænde*).

Det norska testet börjar med två frågor som undersöker elevernas förmåga att uppfatta och förstå ord som både i skrift och tal liknar svenskan: *måndag* (fråga ett) och *snø* (fråga två). Tredje frågan testar förmågan att uppfatta och förstå ord som både i skrift och tal liknar varandra, men ändå med små skillnader: *pissoaren*, *kirken* och *blindeskolen*. Fjärde frågan ber eleverna att beskriva hur en man ser ut och förstå och urskilja ord som liknar svenskan i skrift och uttal till stor del. Exempelvis *enorm*, *vokts utav* och *ovenfor*. Fråga fem (som har bunda svarsalternativ), sju och åtta och testar bl.a. elevernas förmåga att förstå ord som kan kategoriseras som *falsk vän*: *pølse* (fråga fem), *syns* (fråga sju) och *spise* (fråga åtta). Sjätte frågans svar ges inte explicit under uppspelningen, men kan förstås av sammanhanget. Frågan är var huvudpersonerna befinner sig och svaret är en (lunch)restaurang/värdshus. Fråga nio och elva testar bl.a. elevernas förmåga att förstå ord och uttryck som skiljer sig mellan norska och svenska; *den fordemte spilledjævel du stod til skrevs med* (fråga nio) och *pen/pene* (fråga tio). Fråga tio testar elevernas förmåga att förstå ord som skiljer sig från svenskan (*du treanger ferier du*) och ord som liknar varandra i skrift men skiljer sig åt i uttal (*rejser*).

5.6. Genomförande

Jag genomförde en pilotstudie av enkäten innan jag gick ut med den slutgiltiga enkäten hos tre tjejer som gick i gymnasiet i årskurs 1 och 2. Det fungerade bra, med bara några mindre språkliga justeringar bland frågorna och tillägg bland svarsalternativen. Genomsnittstiden för att genomföra

ra enkäten var knappt 15 minuter. Jag valde efter pilotstudien att plocka bort en fråga som jag inte ansåg vara relevant för det jag hade tänkt undersöka. Jag genomförde även en pilotstudie för hörförståelsetesten på två vuxna personer. Testet föll väl ut och jag ändrade endast om en fråga, som visade sig fungera dåligt tekniskt sett.

Jag startade min undersökning med att ringa till ett par gymnasieskolor där jag hade kontakter och frågade om jag fick komma dit och låta deras elever fylla i min enkät samt intervjua en eller flera lärare. Det fanns dock inte möjlighet till detta p.g.a. tidsbrist. Jag ringde således till en annan skola och erhöll ett positiv svar där. Undersökningen tog totalt sett ca 45 min att genomföra. Jag poängterade för eleverna att det inte var fråga om något prov och att de inte skulle titta på varandras svar och skriva av. Jag uppmanade dem också att svara även om de inte var säkra på svaren, för att jag åtminstone skulle ha något att gå på.

6. Resultat

I detta kapitel kommer jag att redovisa svaren på samtliga frågor i enkätstudien och hörförståelsetesten. De motiveringar eleverna angett som liknar varandra har jag samlat i ett mindre antal kategorier. Enkätens svar har delats in i fyra områden: elevernas kontakt med grannspråken, deras tidigare undervisning i grannspråk, deras attityder och deras egen upplevelse av sin språkförståelse. Svaren för dessa områden har sedan använts som variabler för att mäta i vilken utsträckning de har påverkat resultatet.

6.1 Antal respondenter och könsfördelning

Enkäten har delats ut till en gymnasieklass med 32 elever. Den första frågan mäter könsfördelning och den andra frågar vilket program eleverna läste. 15 av eleverna är killar och 17 är tjejer och de läser alla på samma teoretiska program.

6.2 Kontakt med danska och norska språket

Fråga 3 lyder: *Har du någon kontakt med det danska och/eller norska språket samt i vilken utsträckning (hur ofta, hur mycket)?* Det finns totalt tolv olika kontaktsätt för danska och norska och eleverna kan välja mellan fem svarsalternativ (från Aldrig till Mycket ofta) för att ange frekven-

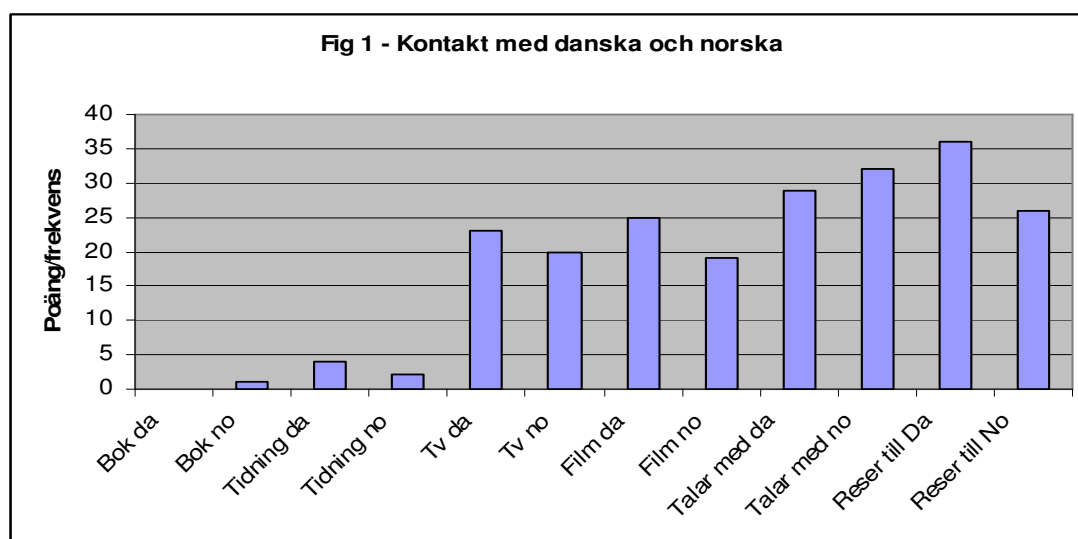
sen av deras kontakt. Då 32 elever vardera har markerat frekvensen för tolv olika kontaktsätt kan ett svarsalternativ i teorin anges 384 gånger (om exempelvis alla elever skulle ha svarat aldrig på alla kontaktsätt). I tabell 1 nedan visas det totala antalet svar på respektive svarsalternativ samt hur många procent det utgör av 384.

TABELL 1. *Kontakt med danska och norska*

	Antal svar	Procent
Aldrig	199	51,8 %
Sällan	159	41,4 %
Ibland	20	5,2 %
Ofta	3	0,8 %
Mycket ofta	2	0,5 %
Ej svar	1	0,3 %
Totalt	384	100 %

Nästan alla elever (93,2 %) har valt de två första alternativen, vilket visar att de sällan har kontakt med danska och norska. Dock har alla elever åtminstone någon gång per år haft kontakt med danska och/eller norska språket och de har alla haft kontakt med språken på minst två olika sätt.

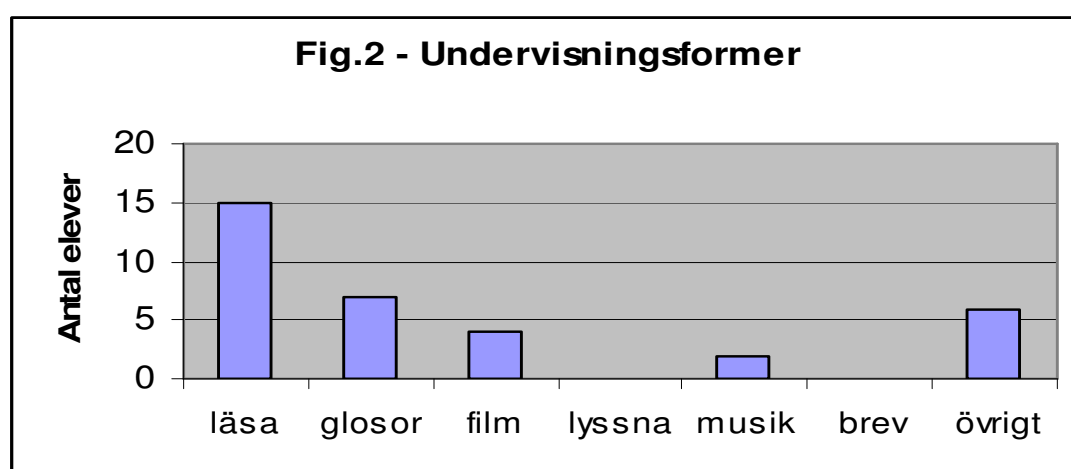
För att kunna räkna ut hur vanligt förekommande respektive kontaktsätt är har jag omvandlat svarsalternativen till siffror. Alternativen har översatts från Aldrig till Mycket ofta med siffrorna 0-4 (där 0 står för Aldrig, 1 står för Sällan o.s.v.). Antal elever som svarat på de olika kontaktsätten multiplicerat med frekvensen (0-4) ger en summa som nedan benämns poäng. Det vanligaste kontaktsättet var att resa till Danmark och Norge och att tala med danskar och norrmän. Minst vanligt var att läsa danska och norska böcker och tidningar (fig. 1).

6.3 Tidigare undervisning

Fråga fyra lyder: *Har du fått undervisning om danska och /eller norska språket tidigare under din skolgång?* Knappt två tredjedelar (20 av 32, d.v.s. 62,5 %) av eleverna anger att de tidigare har fått undervisning om danska eller norska. Starkt övervägande del av dessa (19 av 20, d.v.s. 95 %) har fått detta under skolor 7–9 (högstadielperioden). Förutom två elever har alla valt svarsalternativet *Ja, men bara lite*.

Av de 20 elever som har svarat *ja* på fråga 4, har de flesta fått detta genom att läsa (15 av 20, d.v.s. 75 %) och lära sig glosor (7 av 20, d.v.s. 35 %). Några har fått se på film (4 av 20, d.v.s. 20 %). (Fig. 2)

I kategorin övrigt ingår att lära sig om språken (15 %) och resa till en klass i Danmark (5 %). Ingen elev har angett att de har lyssnat till danska och norska eller har brevväxlat/chattat med danska/norska elever.

När de elever som svarat *ja* på fråga fyra (om de hade fått undervisning tidigare) uppmanas att ange den eller de undervisningsformer de har tyckt varit bäst (fråga 7) svarar några (25 %) att läsa texter har varit bäst, men det finns även en som svarar att det var tråkigt. Glosor finns det både positiva (10 %) och negativa (10 %) attityder till. Några elever (20 %) svarar *inget* och en ställer frågan ”Vad ska man med det till?”. I övrigt är svaren utspridda med endast ett svar (5 %) per ämnesområde. (Observera notering i metodavsnittet, kap.5.4. sid. 15 om att detta resultat kan vara vilseledande.)

De elever som tidigare har fått undervisning (62,5 %) uppmanas i fråga sex att ange om de anser att de har blivit bättre på att förstå danska och norska tack vare undervisningen och anger att de inte har blivit särskilt mycket bättre på det. Mer än två tredjedelar av dessa anser att de inte alls har blivit bättre och resterande anser att de bara har blivit lite bättre (fig. 3). Den dryga tredjedel (37,5 %) som har angett att de inte har fått undervisning (samt 3 elever som hade angett att de hade fått tidigare un-

dervisning samt dessutom besvarat fråga 8, totalt 47 %) uppmanas i fråga åtta att ange om de tror att de skulle ha blivit bättre på danska och norska om de hade fått undervisning i det. De tror enhälligt (100 %) att de skulle ha blivit bättre på det (fig 4).

Fig. 3 - Har du blivit bättre på da/no tack vare undervisningen?

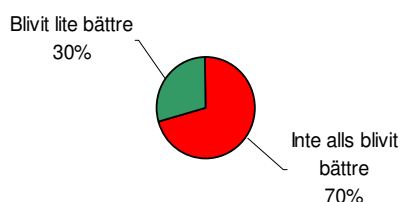
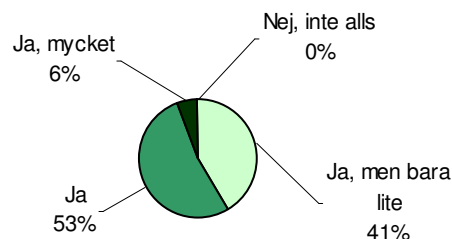

Fig. 4 - Tror du att du hade blivit bättre på da/no om du hade fått undervisning om det?

Enligt figurerna ovan kan man se att elevernas tilltro till att undervisning skulle öka deras språkförståelse är större än det verkliga utfallet bland dem som hade fått tidigare undervisning.

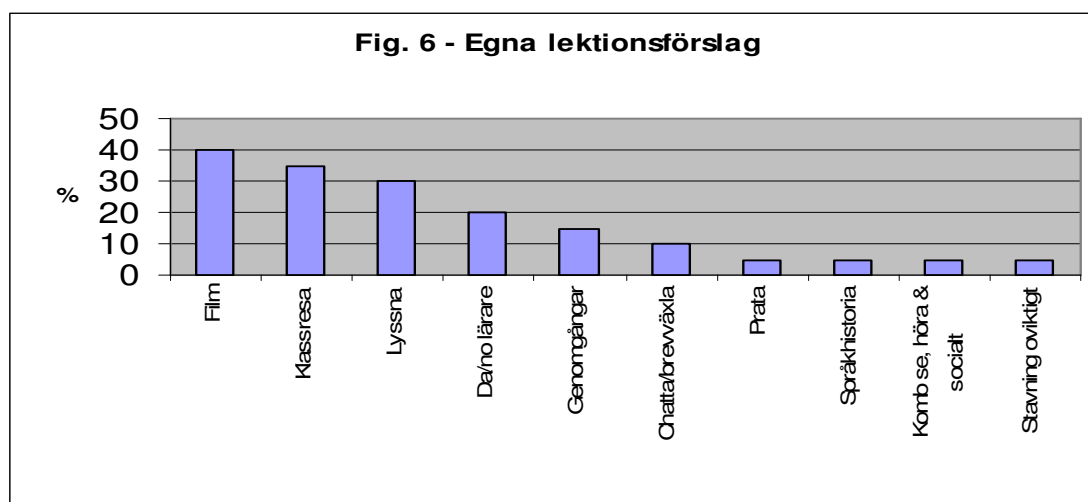
De elever som inte har fått undervisning tidigare (37,5 %) ombads i fråga nio att ange vilken form av undervisning de tror är bäst. Knappt tre fjärdedelar anser att lyssna till danska och norska skulle vara den bästa undervisningsmetoden. Att se på film är det alternativ som anges näst flest gånger (fig. 5).

Mycket få elever motiverar sina svar på fråga nio, men en elev menar att film är bra eftersom man både ser och hör samtidigt och att det är kul. Att läsa danska och norska texter är inte särskilt populärt bland nej-svararna, knappt en tredjedel (21 %) av dem har angett detta alternativ. Några elever har angett andra alternativ än de som efterfrågas i frågan och dessa redovisas ej eftersom eleverna har fått möjlighet att ge egna förslag i följande fråga (fråga 10).

6.4 Elevernas egna lektionsförslag

Alla elever fick svara på frågan om hur de själva tyckte att undervisningen skulle gå till (fråga 10). Drygt en tredjedel (37,5 %) har valt att inte svara på frågan alls. Bland de 20 elever som svarade är de populäraste svaren se *på film*, *klassresa till Danmark eller Norge*, *lyssna på danska och norska* samt att *lektioner ska hållas av dansk- eller norsktalande människor*. Hur svaren fördelar sig visas i diagrammet nedan. (Fig. 6)

Man kan på svaren se att eleverna anser de bästa sätten att lära sig danska och norska är via social gemenskap och genom att lyssna. Svar som faller inom ramen för den mer traditionella undervisningen som att läsa, lära sig glosor och grammatik anges av inga eller mycket få elever.

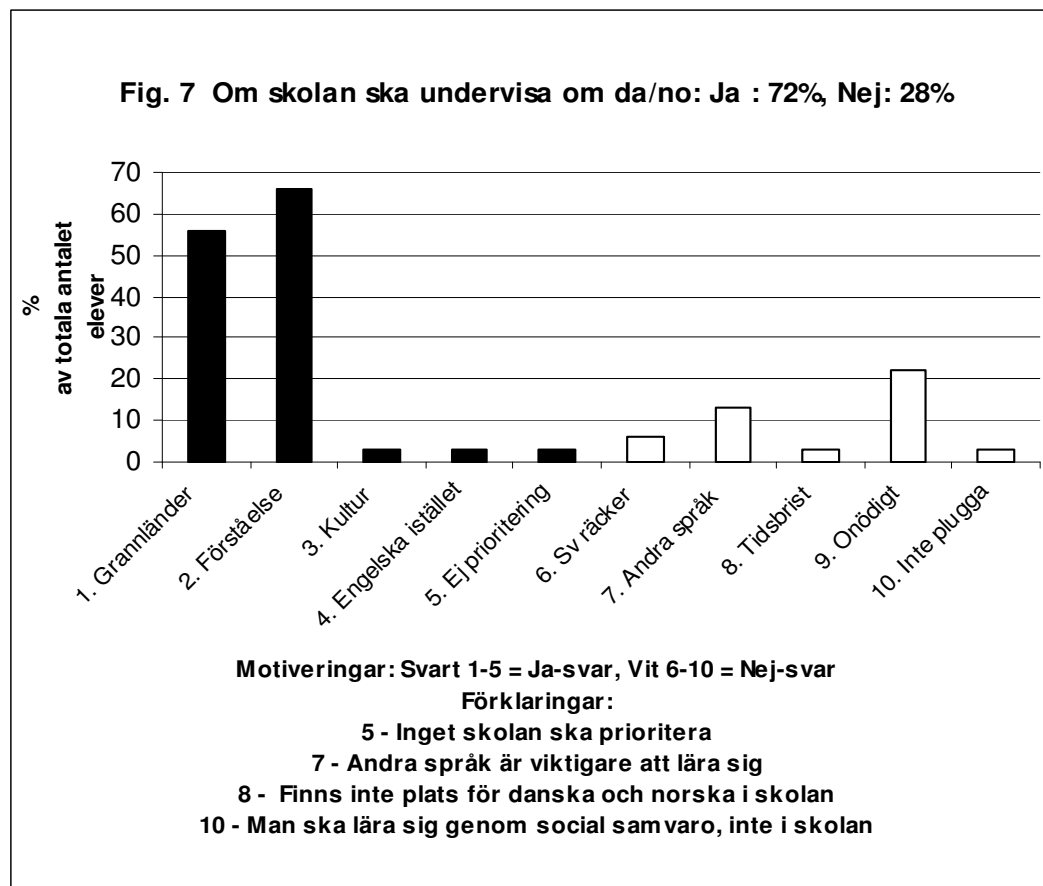
6.5 Om man ska ha undervisning om danska och norska

Nästan tre fjärdedelar (72 %) svarade *ja* på frågan om de tyckte att man skulle ha undervisning om danska och norska i skolan (fråga 11). Alla elever (32 st) har svarat på frågan och har lämnat motivering.

Ja-svararna motiverar sina svar främst med att det är bra att kunna förstå och göra sig förstådd och flera poängterar att det är extra viktigt eftersom det är våra grannländer. Två elever har trots sitt ja-svar även uttryckt att det inte är något skolan ska prioritera och att det inte är så viktigt nu när alla talar engelska.

Nej-svararna motiverar sina svar främst med att det är helt onödigt, att man klarar sig utan det och att skolan ska lägga vikt på viktigare ämnen. Hur svaren fördelar sig visas nedan i figur 7. Jag har valt att lägga sam-

man liknande svar till en övergripande kategori för att förenkla diagrammet. Staplarna visar andelen procent av ja-svarare respektive nej-svarare som angett de olika motiveringarna.

6.6 Elevernas syn på Danmark och Norge, dess invånare och språk

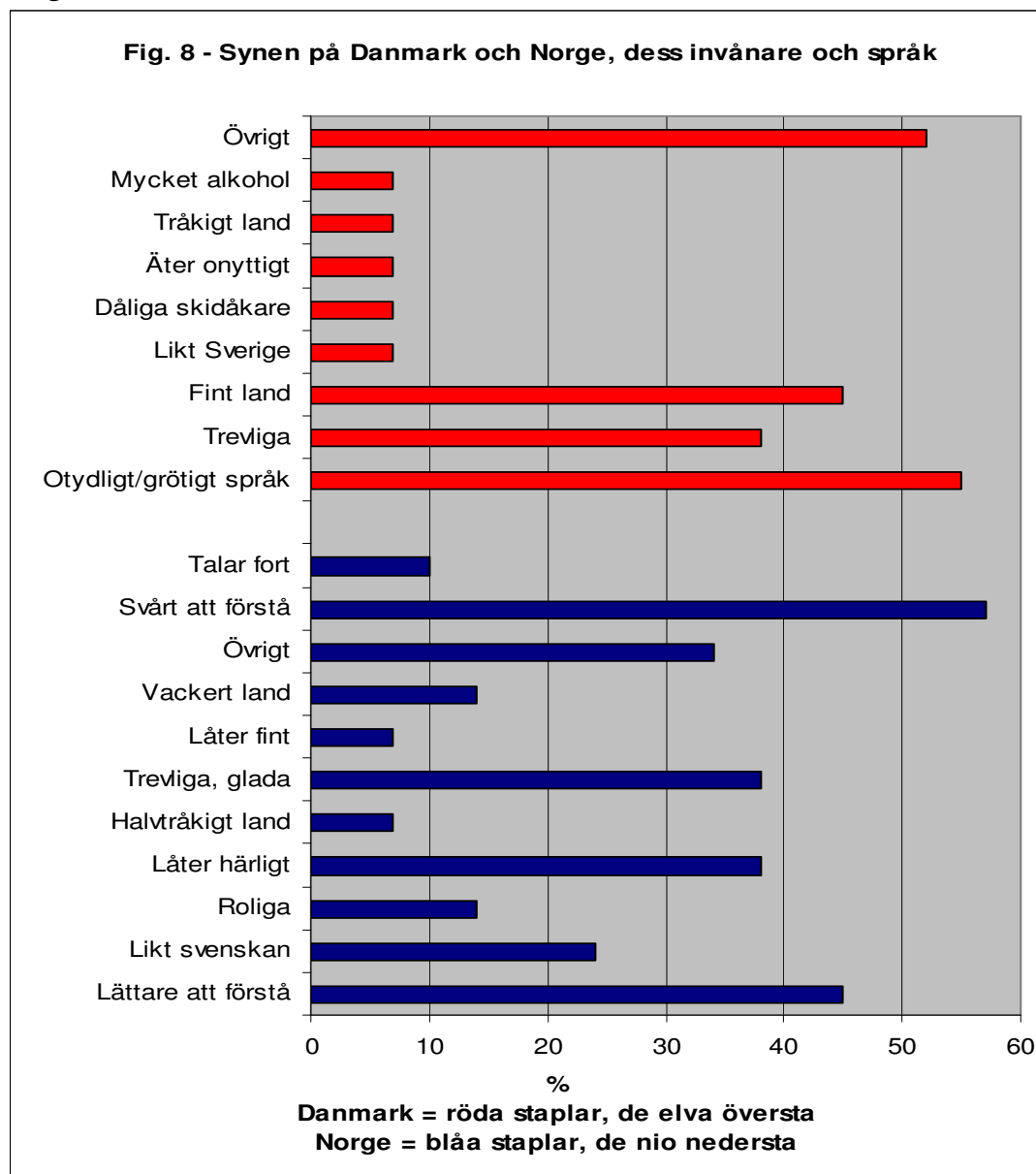
I fråga tolv och tretton efterfrågas elevernas uppfattning av Danmark/danskar och det danska språket (fråga tolv) och Norge/normän och det norska språket (fråga 13). Hälften av respondenterna uttalar sig om Danmark och danskarna och majoriteten anser att det är ett fint land och att människorna är trevliga. Enstaka negativa attityder redovisas också, som exempelvis att det är ett tråkigt land och att de äter onyttigt. Drygt tre fjärdedelar av eleverna (78 %) har kommenterat språket och av dessa anser 13 att språket är otydligt med grötigt uttal och svårt att förstå.

Drygt en femtedel (22 %) uttalar sig om Norge som land och drygt hälften av dem (57 %) anser Norge vara ett vackert land. Enstaka negativa kommentarer om landet förekommer. Knappt hälften (44 %) uttalar sig om normännen och det är uteslutande positiva kommentarer och vanligast är att de anser dem vara trevliga och glada (79 %). Tre fjärdedelar (75 %) kommenterar språket och drygt hälften av dessa (54 %) tycker att det är lättare eller mycket lättare att förstå än danskan, drygt en tredjedel (29 %) tycker det är likt eller mer likt svenskan än danskan och drygt två

femtedelar (42 %) anser att språket låter härligt eller fint. Endast två respondenter (8 % av dem som kommenterat språket) anser att språket är svårt.

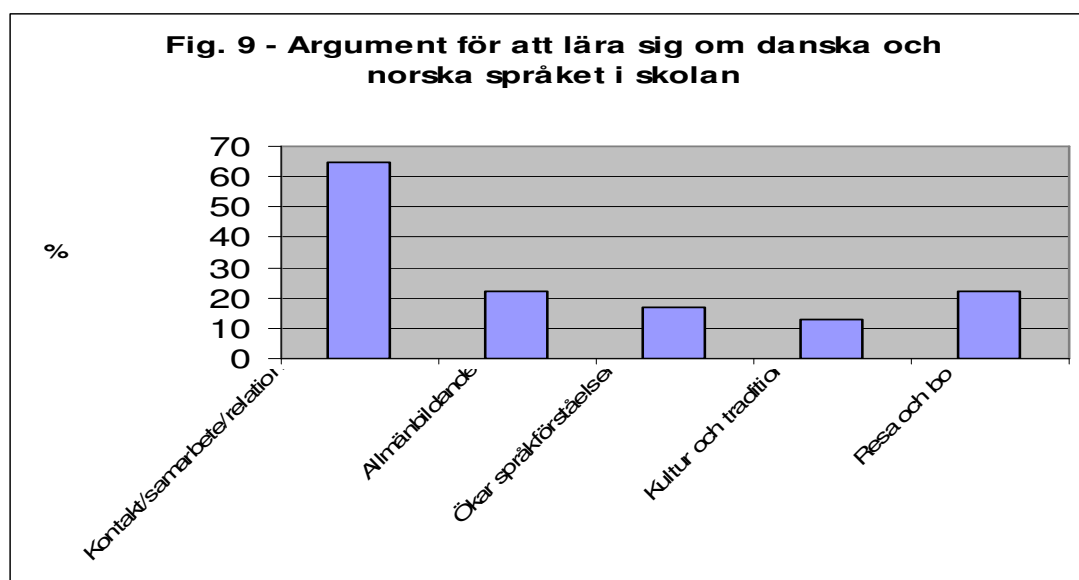
I diagrammet nedan visas ett förenklat diagram över elevernas syn på Danmark och Norge. Staplarna visar procentandelen av 29 elever som angett respektive åsikt.

I kategorin *övrigt* ingår för Danmark: ”sjunger när de talar”, ”pratglada”, ”pinsamt att inte förstå”, ”platt land”, ”design”, ”Skagen”, ”rika”, ”vill ej redovisa fördomar”, ”kul att åka dit”, ”kul språk”, ”fientligt inställda”, ”de förstår oss bättre”, ”likt tyska”, ”de blir arga när vi inte förstår” och ”positivt inställd”. För Norge ingår: ”likt Sverige”, ”dyrt”, ”vill ej redovisa fördomar”, ”finare än danska”, ”oförståeligt”, ”grovstickade tröjor”, ”valjakt”, ”svårt språk”, ”bra skidåkning” och ”positiv inställning”.

6.7 Argument för att lära sig om det danska och norska språket

Eleverna uppmanas i fråga fjorton att ange argument för att man ska lära sig om det danska och norska språket i skolan. Knappt en tredjedel (28 %) anger inga argument alls eller ser ingen mening med att lära sig om språken. De övriga elevernas svar kan indelas i fem kategorier, vilka redovisas nedan i figur 9. Det faktum att det är våra grannländer är många elevers argument, eftersom man har kontakter, bygger relationer och samarbetar länderna emellan. Det anges också att man har nytta av att förstå danska och norska om man ska resa till eller bo i något av länderna. Nordisk kultur och traditioner samt ökad språkförståelse är argument som också förekommer.

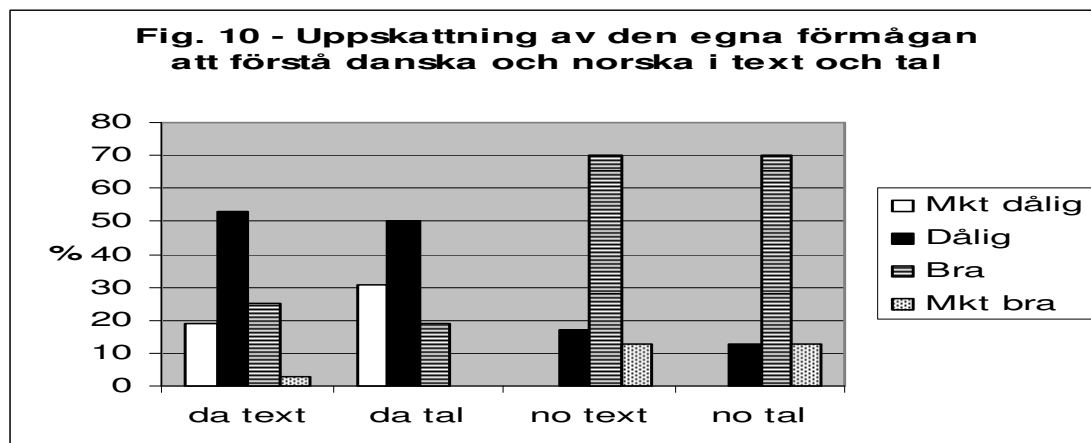

6.8 Elevernas uppskattning av den egna språkförståelsen

Samtliga elever svarade på frågan om hur de uppskattade sin egen förståelse av danska (fråga femton) och 30 svarade på samma fråga i norska (fråga sexton). Resultatet redogörs för nedan samt visas i figur 10.

Man kan se en mycket tydlig tendens till att eleverna uppskattar sin förmåga att förstå norska som mycket bättre än danska, både i text och tal. Runt tre fjärdedelar anger att de förstår danska i text och tal *dåligt* eller *mycket dåligt* medan endast runt en sjättedel väljer svarsalternativet *dåligt* och ingen anger *mycket dåligt* för norska. Svarsalternativet *mycket bra* anges endast av 3 % i danska och då endast för dansk text. I norska anges *mycket bra* av 13 %, både i tal och text.

Skillnader mellan elevernas uppskattade förmåga att förstå skriven respektive talad danska och norska påvisas inte nämnvärt mer än i danskan under svarsalternativet mycket dåligt. Där anger knappt en tredjedel att de förstår danskt tal mycket dåligt medan bara knappt en femtedel anger det för dansk text.

6.9 Hörförståelsetest - poängberäkning

Ett sätt att räkna ut resultaten på hörförståelsetesten är att ge ett poäng för varje rätt svar. I dessa test har dock frågorna till övervägande del öppna svarsalternativ och efterfrågar mer än en sak/ett ord. Jag har därför valt att ge frågorna en maxpoäng på tre. De elever som svarar helt fel eller inte alls får noll poäng, de som svarar delvis rätt har fått mellan 0,5 och 2,5 poäng och de som svarar helt rätt får tre poäng. Jag anser att detta ger resultatet mer rättvisa, eftersom eleverna kan vara på rätt spår, att de nästan förstått osv. Vid en 0/1-poängberäkning skulle jag ha varit tvungen att ge dessa elever noll poäng, fastän de delvis har rätt.

Då hörförståelsetesten har olika antal frågor väljer jag att presentera resultaten i procent istället.

6.10. Hörförståelsetest - resultat

Testen visar att eleverna förstår norska relativt bra, medan de förstår danska mycket dåligt. Det genomsnittliga resultatet för hörförståelsetesten i danska och norska samt de tre lägsta och högsta resultaten visas på nästa sida i tabell 2.

Tabell 2 Total genomsnittspoäng

	Danska	Norska	Totalt da & no
Genomsnittspoäng	32 %	75 %	54 %
De tre högsta resultaten	50, 50, 57 %	86, 89, 91 %	-
De tre lägsta resultaten	3, 10, 10 %	48, 53, 59 %	-

Man kan fråga sig om de två testen är jämförbara, eftersom det är olika texter som läses upp och de dessutom är av olika typ (uppläsning respektive radioteater). Min intention har dock varit den att de ska vara så likvärdiga som möjligt.

Frågor med bundna svarsalternativ ger högt utslag både på det danska och norska testet. De övriga frågorna ger låga resultat för danska och medel till relativt höga resultat för norska. Något signifikant samband visar sig inte mellan frågor som krävt korta svar och frågor som krävt ett längre beskrivande svar.

Frågorna testar en eller flera förståelsefaktorer. Det som vållar störst problem i danskan är frågor vars svaren innehåller ord som är olika språken mellan. I det norska testet ser man att det vållar problem men inte i lika stor utsträckning. Frågor som kräver att man förstår sammanhanget verkar inte ha skilt sig i svårighetsgrad från andra typer av frågor, vare sig för det danska eller norska testet. *Falska vänner* tycks inte vålla några problem vare sig för det danska eller norska testet. Frågor med svar som skiljer sig i uttal jämfört med svenskan verkar inte vålla vare sig mer eller mindre problem i det danska testet. Däremot verkar det ha haft en mindre negativ inverkan på det norska testet. För danskan testas också elevernas förmåga att förstå det danska räknesystemet och ingen elev har svarat helt rätt, men flera har delvis rätt.

6.11. Resultat i förhållande till kön

Någon signifikant skillnad i resultat mellan killar och tjejer syns inte. I det danska testet kan man se en svag tendens till att tjejerna presterar bättre än killarna.

6.12. Resultat i förhållande till grannlands- och grannspråkskontakt

Kontakt med grannländer och grannspråk har ingen större inverkan på resultatet.

6.13. Resultat i förhållande till tidigare undervisning

Tidigare undervisning ser ut att ha en viss inverkan på resultatet. I det danska testet har tolv av den bättre hälften tidigare fått undervisning i grannspråk. Detta kan jämföras med den sämre hälften där bara åtta som tidigare fått undervisning återfinns. I det norska testet däremot finns inte denna tendens. Där är det lika många i den bättre som den sämre hälften som tidigare har fått undervisning. Värt att påpeka är att bland de åtta bästa resultaten återfinns sju respektive sex elever som tidigare fått grannspråksundervisning.

6.14. Resultat i förhållande till attityder

Elevernas attityder till grannspråksundervisning, Danmark, danskar och det danska språket påverkar inte resultatet. Den enda tendens som kan ses är svag och avser attityder till språk. Andelen som anser att danska är svårt är mindre bland de åtta (en fjärdedel av de 32 respondenterna) bästa resultaten än bland de övriga. I det norska testet syns inte heller några tendenser till att attityder skulle påverka resultatet, mer än att det är mindre andel bland de åtta bästa än bland de övriga, som har positiva attityder till Norge som land.

6.15. Resultat i förhållande till den egenuppskattade språkförståelsen

Elevernas egen uppskattning av sin förmåga att förstå danska är mycket låg. Över två tredjedelar anser sig vara dåliga eller mycket dåliga på att förstå danska. Endast en sjättedel anser att de är bra på danska och ingen har angett att de är mycket bra. Det finns en svag tendens till att man anser att hörförståelse är svårare än läsförståelse. För norska ser förhållandet annorlunda ut. Drygt tre fjärdedelar anser sig där vara bra eller mycket bra på att förstå norska. De flesta har markerat läs- respektive hörförståelse som lika god och den sjättedel som har markerat olika ger ingen enhetlig bild av vad som skulle vara lättast respektive svårast.

I danskan syns ingen signifikant tendens till att den uppskattade förmågan skulle ha samband med resultatet och i norskan finns en mycket svag tendens till att en hög uppfattning av sin språkförståelse sammanfaller med ett bra resultat.

7. Diskussion

I detta kapitel kommer jag att resonera kring de resultat jag har fått fram. De kommer att jämföras med och sättas i förhållande till den bakgrundsredogörelse och den sammanfattning av tidigare forskning, som jag presenterat i tidigare kapitel. Jag kompletterar även med egna synpunkter och åsikter.

7.1. Resultatet

Undersökningen visar, inte oväntat, att eleverna förstår danska dåligt, men förstår norska rätt så bra. Detta resultat stämmer med vad tidigare forskning har visat, exempelvis Delsing och Lundin Åkesson (2005). De sistnämnda visade också att danska brukar vara lättare att förstå i skrift än i tal och att det när det gäller att förstå norska inte är så stor skillnad mellan läs- och hörförståelse. Detta stämmer överens med mitt resultat, om man jämför det med de resultat som Hagman (2003) och Can (2003) har kommit fram till. Hagman, som mäter läsförståelse i danska, menar att läsförståelsen är relativt hög, då genomsnittsförståelsen ligger på 80 % , vilket är mycket högre än de 32 % som mitt resultat visar. I Cans undersökning, som mäter norsk läsförståelse, finns inga poäng eller procent, men resultatet har av författaren uppskattats som *relativt bra*. Mitt resultat visar att eleverna i genomsnitt förstår 75 % av det som sägs på danska, vilket kan, precis som hos Can, betecknas som relativt bra. Visserligen kan man anmärka på att det är fyra *olika* test som gjorts (Cans, Hagmans och mina två hörförståelsetest). I och med att testen inte utgår från samma text eller samma genrer, har inte exakt samma saker mäts. Det kan därför vara svårt att säga om testen har samma svårighetsgrad eller inte och om testen är jämförbara. Min uppfattning är dock att resultaten kan jämföras.

7.2. Svårigheter vid hörförståelse

Lundin och Zola (2001) kommer i sin undersökning kom fram till att ord som är olika svenskan vållar störst problem vid läsförståelse. I Cans undersökning är det substantiv som är vardags- eller slangbetonade som ger flest felutslag (Can 2003). Även mitt resultat visar en tendens till att ord som i både form och innehåll skiljer sig från svenskan ofta vållar problem för förståelsen.

Eftersom talad danska och norska generellt sett är svårare än skriven (framförallt i danska) (Delsing och Lundin Åkesson, 2005), bör de frågor som specifikt testar förståelsen av ord som uttalas olika skapa mest problem. Jag kan dock inte se att dessa frågor har varit svårare än andra frågor. Detta förbryllar mig lite, men jag tror att elevernas resultat kan bero på att det danska uttalet är så pass avvikande från svenskan att alla ord blir svåra att förstå. För att förstå de svåra orden måste man ibland ta hjälp av sammanhanget och då är det en förutsättning att man kan förstå även de lätta orden.

Att allt verkar ha varit svårt att förstå i danskan har jag en teori om. Jag tror att det sitter som mentala spärrar och att man inte tror att man ska förstå. Jag tror också att det är som Henriksen (1986) menar, att man först hör orden i deras ordagranna bemärkelse och att man måste ta sig förbi detta för att höra den egentliga betydelsen. Kontakten med grannländer har varit liten bland mina respondenter och man skulle kunna spekulera i om denna ovana vid att höra danska talas får dem att blockera sig till att bara höra massa ovana ljud.

7.3. Grannlandskontakt

I och med den geografiska närheten, den språkliga likheten, den nordiska gemenskapen och den politiska viljan att upprätthålla den är förutsättningarna för kontakt med våra grannländer stora. Trots detta visar både min undersökning och Delsing och Lundin Åkessons (2005) undersökning att den kontakt gymnasieelever har med grannländerna är sparsam. Någon förklaring till varför det är så har jag inte, men jag tror det är en viktig fråga att fundera på.

Mitt resultat visar liksom Delsing och Lundin Åkessons (2005) att läsning är det minst vanliga kontaktsättet vid frivillig kontakt, men som framgått ovan är detta det vanligaste undervisningssättet. Svedner (1999) och Linnér (1992) förespråkar andra undervisningsmetoder än att bara arbeta med läsning. Om man i undervisningen låter eleverna möta granspråken på det sätt som de själva vill, kanske det får upp deras intresse och ökar förståelsen. Detta skulle i sin tur kunna leda till att de känner sig säkrare när de läser en text och att motivationen ökar. Elevernas intresse för grannländerna och deras språk skulle på så sätt kunna ökas.

7.4. Attityder till grannländerna och grannspråken

På olika håll sägs det ibland att negativa attityder till grannländerna och dess språk har samband med låg förståelse (Hannesdóttir 1995; Hannesdóttir och Mose 2003; Linnér, Møller och Øygarden, 1996). I Hagmans (2003) undersökning anser dock lärarna att deras elever har negativ attityder. Delsing och Lundin Åkesson (2005) menar att eleverna har en ganska positiv attityd till sina grannländer, men de tycker inte att det danska språket är vackert. Eleverna tycker dessutom att danska är svårt att förstå. Delsing och Lundin Åkesson ser klara samband mellan attityder och resultat.

Mitt resultat följer inte tendenserna ovan. Attityden till grannländerna och dess invånare är positiv, endast ett fåtal negativa kommentarer förekommer. Attityderna till det norska språket är också positiva, medan de är relativt negativa för det danska. Majoriteten av eleverna anser att språket är grötigt/otydligt och svårt att förstå, dock fanns inga uttalade nedläggande kommentarer om det.

7.5. Undervisning

När jag ställer elevernas resultat i hörförståelsetestet i förhållande till olika bakgrundvariabler (exempelvis kön, kontakt, attityder och tidigare undervisning) är det enda tydliga sambandet det mellan tidigare undervisning och resultat. Det verkar som om tidigare undervisning har underlättat hörförståelsen, framförallt i danska. Likaså konstaterar Delsing och Lundin Åkesson (2005) att det finns en klar indikation på att undervisning om grannspråk ökar grannspråkförståelsen. Om nu grannspråksundervisningen har inverkan på resultatet, borde det ges ett relevant utrymme i skolan. Tyvärr hörs från många håll att så inte är fallet. När jag pratar om detta med elever brukar många se undrande ut. De vet inte ens om att grannspråksundervisning finns med som en del av svenskämnet.

Hannesdóttir (1995), Hagman (2003), Linnér, Møller och Øygarden (1996) och Delsing och Lundin Åkesson (2005) påpekar samtliga att undervisning i/om grannspråk ges litet utrymme i skolan och att undervisningen ofta blir eftersatt p.g.a. tidsbrist. Hagman (2003) menar dessutom att flera av lärarna han intervjuade, uppger att de har dåligt samvete över detta. Delsing och Lundin Åkesson (2005) menar dessutom att tidigare undervisning har en positiv inverkan på resultatet. Även mitt resultat påvisar att grannspråksundervisning ges litet utrymme. En tredjedel av eleverna uppger att de aldrig har fått undervisning och resterande har bara fått det i liten utsträckning.

Mina informanter svarar att den undervisning de utsatts för tidigare främst var att läsa på danska eller norska och drygt två tredjedelar anser inte alls att de har blivit bättre på att förstå p.g.a. undervisningen. De verkar inte tycka att läsning är det mest optimala sättet att genomföra undervisningen på, eftersom deras egna lektionsförslag i första hand rör övningar där man lyssnar till danska, exempelvis genom att se på film eller resa till Danmark och/eller Norge. Svedner (1999) talar om vikten av att göra undervisningen lustfylld för eleverna och föreslår själv film, brevväxling eller lägerskola. De kontakter skandinaver har med sina skandinaviska grannländers språk sker, som nämns i avsnitt 7.3, främst genom att man lyssnar till och talar med varandra och minst genom läsning och jag tror därför att lärare som bara gör gransspråksundervisningen till ett läsmoment borde prova något av ovanstående förslag. Om eleverna uppskattar det, borde de bli mer motiverade, vilket borde göra det roligare även för läraren.

7.6. Attityder till ämnet

Min undersökning visar att eleverna har en relativt positiv attityd till ämnet gransspråks. Nästan tre fjärdedelar tycker man ska bedriva undervisning i skolan. De kan se nyttan med ämnet eftersom de anser att det ökar gransspråksförståelsen. Eftersom Danmark och Norge är våra grannländer och vi har kontakter med, bygger relationer med och samarbetar länderna emellan, anser eleverna det vara viktigt med gransspråksförståelse. Trots positiva attityder från eleverna är dock gransspråksundervisning ofta ett lågt prioriterat område i svenskundervisningen.

7.7. Åtgärder

Orsaken till att de svenska eleverna är dåliga på att förstå sina grannländers språk, beror inte, enligt mitt resultat, vare sig på elevernas attityder eller grannlandskontakt. Inte heller saknas intentioner från annat håll (Nordiska Ministerrådet och Nordplus Språk och skolmyndigheterna bl.a.) och gransspråksundervisning föreskrivs i de skandinaviska kursplanerna för modersmålsundervisning. Nordiska Ministerrådet, Nordplus Språk och språknämnder i de skandinaviska länderna visar i sina program många goda intentioner och mål som samtliga strävar efter att skandinaver ska kunna kommunicera med varandra på sina respektive modersmål. Vad finns då kvar att söka i efter orsaken till att eleverna är dåliga på att förstå sina grannländers språk? Min slutsats är att det kan vara lärarnas attityder till gransspråksundervisningen och hur de väljer att utforma den.

Om man som lärare har negativa eller likgiltiga attityder till grannspråken, tror jag det är lätt att det får ge vika för andra områden då tiden inte räcker till för ämnet i stort. Hur får man då lärarna motiverade? Hanneddóttir (1995) menar att man måste höja statusen och intresset för ämnet. Jag tror att man måste vända sig till lärarna, bla. genom att ta upp ämnet till diskussion på lärarutbildningen. Nordplus, Nordspråk och Svenskläraryöreningen m.fl. anordnar dessutom kurser m.m. för både lärare och elever i eller om grannspråk, men fler borde ges möjlighet att delta. Mer arbete för att främja skolsamarbete över landsgränserna skulle också kunna höja intresset och motivationen tror jag. Jag tänker då främst på brevväxling, Internetforum och utbytesklasser.

7.8. Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan man säga svenska elevers grannspråksförståelse totalt sett är ganska dålig. Danskan vållar mycket större problem än norskan. Jag fann inga tydliga tendenser, förutom med ett undantag, på att det skulle finnas bakgrundsvariabler som hade inverkan på resultatet. Undantaget var tidigare undervisning, som verkade ha samband med resultatet. Min undersökning visade dock att eleverna inte haft någon eller mycket lite undervisning tidigare.

Från tidigare diskussioner och forskning har man ofta sökt orsaken till den låga förståelsen av grannspråksundervisning i skolans värld och man har menat att det bla. ska ha legat i elevernas negativa attityder till ämnet och bristande motivation hos lärare. Min undersökning visar att eleverna förvånande nog hade positiva attityder till både grannländerna och grannspråksundervisningen. Från statligt håll och i läroplanen är intentionerna goda och målen är att nordbor ska förstå varandra.

Frågan är då om orsakerna kan finnas hos lärarna och i undervisningssituationen i skolan. Undervisning i grannspråk genomförs ofta på traditionellt vis med läsning av texter på danska och norska, men enligt eleverna i min undersökning, ska man ägna mer tid åt att lyssna till språken istället för att läsa. Även om det finns mycket att göra med hur undervisningen bedrivs tycks mycket ligga i att alltför lite tid ägnas åt grannspråksundervisning. Som jag har nämnt ovan kunde jag se ett positivt samband mellan tidigare undervisning och grannspråksförståelse, och som jag påpekar i avsnitt 6.3 tror eleverna själva att de skulle vara bättre på att förstå danska och norska om de hade fått mer undervisning i och om grannspråk. Att utöka utrymmet för grannspråksundervisning torde öka grannspråksförståelsen. Jag kan inte säga något med säkerhet, men jag tror att högre prioritering, mer motivation och variation från lärarnas och skolornas håll i slutändan skulle öka elevernas grannspråksförståelse.

REFERENSER

- Barðal, Jóhanna, Jørgensen, Nils, Larsen, Gorm & Marinussen, Bente 1997. *Nordiska. Våra språk förr och nu*. Lund: Studentlitteratur.
- Börestam Uhlmann, Ulla 1994. *Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar*. Skrifter utgivna av Institutionen för Nordiska språk vid Uppsala universitet 38. Uppsala universitet.
- Can, Maria 2003. *Grannspråk norska. Svenskars läsförståelse av norska – en empirisk studie*. (Stencil). Göteborgs universitet, Institutionen för svenska språket.
- Delsing, Lars Olof & Katarina Lundin Åkesson, 2005. *Håller språket ihop i Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. Tema Nord 2005:573. Köpenhamn: Nordiska Ministerrådet
- Linnér, Margareta 1992. *Gleder meg til svar. Elever i Norden skriver till varandra. En bok om språk- och kunskapsutveckling genom brevkontakt*. Stockholm: Föreningen Norden.
- Hagman, Stefan 2003. *Från vision till lektion. En undersökning om grannspråkens roll i den svenska gymnasieskolan*. (Stencil). Göteborgs universitet, Institutionen för svenska språket.
- Hannedóttir, Anna 1995. Grannspråken i den skandinaviska skolan. I: *Nordisk kontakt* 1995:9.
- Hannedóttir, Anna 2004. Nordbornas språkliga rättigheter - och skyldigheter i Norden. *Sprogforum* 29. Utgiven av Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.
- Hannedóttir, Anna 1997. Språksituationen i Norden - förbistring i gemenskapen? I: *Vad menar dom egentligen? Humanistdag-boken 10*. Göteborg: Göteborgs universitet. S. 99–106
- Henriksen, Lars 1986. Sproggets Hemmelighed. En sprogpsykologisk vejledning i at få udbytte af at beskæftige sig med de nordiske nabosprog. I: *Grannspråk* 27/86. S. 23–28.
- Linnér, Margareta, Henrik, Møller & Bjarne, Øygarden 1996. *Nesten som hjemme – om stoff och metoder i grannspråksundervisningen*. Nord 1996:4, Nordisk ministerråd.
- Lund, Jørn & Lars Reitzels, 1982. *Sprog og sprogbrug idag. 6 kapitler om det danske sprog i det 20. århundrede*. Köpenhamn: Jørn Lund & Hans Reitzels Forlag A/S.
- Nordiska ministerrådet 2003. *Programbeskrivning för Nordplus språk 2004-2006*. Nordiska ministerrådets program för språksamarbete Version 24.3.2003.
- Papazian, Erik & Botolv Helleland, 2005. *Norsk talemål. Lokal og sosial variasjon*. Høyskoleforlaget.

Svedner, Per Olov 1999. *Svenskämnet & svenskundervisningen – närbilder och helhetsperspektiv. En didaktisk-metodisk handledning*. Uppsala: Kunskapsförlaget.

Svensson, Ewa 2001. Bevisat att danska är svårt. I: *Dagens Nyheter* 6/7 2001.

Internet

Bokmålsordboka og Nynorskordboka. (nov 2005)

<http://www.dokpro.uio.no/ordboksoek.html>

En norsk dialektprøvedatabase på nettet. Nordanvinden og sola. Institutt for språk- og kommunikasjonsstudier, NTU (nov 2005)

<http://www.ling.hf.ntnu.no/nos>

Kursplaner och betygskriterier, grundskola, svenska. (nov 2005)

Hämtat från <http://www.skolverket.se>

Kursplan och betygskriterier, gymnasieskola, svenska. (nov 2005)

Hämtat från <http://www.skolverket.se>

Norden. (nov 2005) <http://www.norden.org/start/start.asp>

Om Dansk Sprognævn Dansk Sprognævn. (nov 2005) <http://www.dsn.dk/>

Språksituationen i Norden och den nordiska språkförståelsen. Språknemndene i Norden. (nov 2005) <http://www.nordisk-sprakrad.no/>

Ljudbok/CD-rom

Saabye Christensen, Lars 1981. *Jokeren*. Krim og spenning fra Radioteatret. Men jeg var ikke død 1-7. Spår 1 och 2. 1981 J W Cappelens Forlag a.s., Nrk lydbokforlaget 2002.

Zola Christensen, Robert 2003. *Fancy og andre dyr*. Fortsatte fortællinger. CD 1 spår 1. Forlaget Den grimme Aelling 2003.

Bilaga 1, enkät

Danska och norska i svenskundervisningen

1. Kön

Kille
Tjej

2. Vilket gymnasieprogram läser du?

3. Har du någon kontakt med det danska och/eller norska språket samt i vilken utsträckning (hur ofta, hur mycket)?

	Aldrig	Sällan (någon gång/ år)	Ibland (en gång/ månad)	Ofta (en gång/ vecka)	Mycket ofta (dagligen)
Jag läser danska böcker:	☐	☐	☐	☐	☐
Jag läser norska böcker:	☐	☐	☐	☐	☐
Jag läser danska tidningar:	☐	☐	☐	☐	☐
Jag läser norska tidningar:	☐	☐	☐	☐	☐
Jag ser på danska tv- program:	☐	☐	☐	☐	☐
Jag ser på norska tv- program:	☐	☐	☐	☐	☐
Jag ser på danska filmer:	☐	☐	☐	☐	☐
Jag ser på norska filmer:	☐	☐	☐	☐	☐

Jag talar med
dansktalande människor:
Jag talar med
norsktalande människor:

Jag reser till Danmark:
Jag reser till Norge:

Ja, annat alternativ än
ovan, nämligen:

Danska:

Norska:

4. Har du fått undervisning om danska och/eller norska språket tidigare under din skolgång?

	Nej, inte alls.	Ja, men bara lite.	Ja	Ja, mycket.
Skolår 1-3 (lågstadiet)	☐	☐	☐	☐
Skolår 4-6 (mellanstadiet)	☐	☐	☐	☐
Skolår 7-9 (högstadiet)	☐	☐	☐	☐
Gymnasiet	☐	☐	☐	☐

5. Om du kryssade i något av ja-svaren på fråga 4 – hur gick undervisningen till?

- Vi läste danska/norska texter
- Vi lärde oss danska/norska glosor
- Vi såg på dansk/norsk film
- Vi lyssnade på inspelat danskt/norskt tal
- Vi lyssnade på dansk/norsk musik
- Vi brevväxlade/chattade med danska/norska elever
- Övrigt, nämligen:
-

6. Om du kryssade i något av ja-svaren på fråga 4 – tycker du att du har blivit bättre på att förstå danska/norska tack vare undervisningen?

- Nej, inte alls
- Ja, men bara lite
- Ja
- Ja, mycket.

7. Om du kryssade i något av ja-svaren på fråga 4 – vilken form av undervisning tyckte du var bäst? Motivera varför! Flera svar får anges.

8. Om du svarade NEJ på fråga 4 – tror du att du hade blivit bättre på att förstå danska/norska om du hade fått undervisning i det i skolan?

- Nej, inte alls
- Ja, men bara lite
- Ja
- Ja, mycket.

9. Om du svarade NEJ på fråga 4 – vilken form av undervisning tror du är bäst? Motivera varför! Flera svar får anges. (Välj bland alternativen på fråga 5.)

10. Har du några egna förslag hur undervisningen skulle kunna gå till?

11. Tycker du att man ska ha undervisning i danska/norska i skolan?

Ja Nej

Motivera varför:

12. Vilken uppfattning har du om Danmark, danskar och det danska språket?

13. Vilken uppfattning har du om Norge, norrmän och det norska språket?

14. Vilka argument tycker du det finns för att man ska lära sig om det danska och norska språket?

15. Hur skulle du uppskatta din egen förmåga att förstå dansk/norsk text?

	Mycket dålig	Dålig	Bra	Mycket bra
Danska	☐	☐	☐	☐
Norska	☐	☐	☐	☐

16. Hur skulle du uppskatta din egen förmåga att förstå danskt/norskt tal?

	Mycket dålig	Dålig	Ganska bra	Mycket bra
Danska	☐	☐	☐	☐
Norska	☐	☐	☐	☐

Tack för din medverkan!

Bilaga 2 – Hörförståelse danska

Hörförståelsetest i danska

Du kommer nu att få höra en tre minuter och 40 sek lång inspelad text på danska. Texten kommer att spelas upp två gånger, den andra gången spelas upp direkt efter den första.

Nedan står 11 frågor vars svar du kommer att höra på inspelningen. Frågorna kommer i samma ordning som svaren förekommer i texten.

Din uppgift är att besvara frågorna nedan. Ge kortfattade svar på svenska. Börja med att läsa igenom frågorna innan uppspelningen börjar.

Om du fastnar på en fråga, hoppa över den och gå vidare till nästa.

Inga kladdpapper vid sidan om är tillåtna. Du får däremot göra anteckningar eller markeringar på hörförståelsetestet om du vill.

Efter den sista uppspelningen får du några minuter på dig att fundera över frågorna och fylla i de svar du inte hunnit med.

Tack för hjälpen!

Frågor till hörförståelsetest i danska

1. Vad är ”Fancy og andere dyr” för något?

- En bok
En film
En teaterpjäs

2. Varifrån börjar uppläsaren att läsa?

- Från bokens framsida
Från bokens baksida
Från första sidan i boken

3. Hur är ”Fancy og andere dyr” uppbyggd? Svara kortfattat.

4. Vems hus försöker småförbrytarna att bryta sig in i?

5. En sjuksköterska nämns, vad heter han/hon?

6. När föddes författaren?

7. Vad betyder avis?

8. Vad handlar biologen der tapte hovdet om? Svar kortfattat

9. Vad heter kapitlet som kommer efter kapitlet "Fancy" ? Svara på svenska.

10. På vilken sida börjar kapitlet "life is a bitch and then you die" ?

Bilaga 3 – Hörförståelsetest norska

Hörförståelsetest i norska

Du kommer nu att få höra en radioteater på norska. Vi hoppar in i radioteatern ca 5 min efter den startade. Avsnittet du kommer att lyssna till är ca tre minuter och 40 sek långt. Avsnittet kommer att spelas upp två gånger, den andra gången spelas upp direkt efter den första.

Bakgrunden till radioteatern du ska lyssna till är att Hans Georg Windelbaum en dag vaknar av att någon ringer på hans dörr. När han öppnar finns det ingen där, men det ligger en tidning där. Windelbaum läser tidningen och upptäcker där sin egen dödsannons. Hans vän "Slaktaren" ringer och frågar vad som hänt och de bestämmer att de ska träffas för att prata om det.

Nedan står 11 frågor vars svar du kommer att höra på inspelningen. Frågorna kommer i samma ordning som svaren förekommer i texten.

Din uppgift är att besvara frågorna nedan. Ge kortfattade svar på svenska. Börja med att läsa igenom frågorna innan uppspelningen börjar.

Om du fastnar på en fråga, hoppa över den och gå vidare till nästa.

Inga kladdpapper vid sidan om är tillåtna. Du får däremot göra anteckningar eller markeringar på hörförståelsetestet om du vill.

Efter den sista uppspelningen får du några minuter på dig att fundera över frågorna och fylla i de svar du inte hunnit med.

Tack för hjälpen!

Frågor till hörförståelsetest i norska

1. Vilken dag var det?

2. Hur var vädret?

3. Vad passerade Windelbaum efter att han hade svängt in på Sporvärgaten?

4. Beskriv hur Slaktaren såg ut! Kortfattat.

5. I vilket skick tyckte Slaktaren att Windelbaum befann sig i när han hjälpte honom från rännstenen?

Han skulle inte ens dugt som grismat

Han skulle inte ens dugt till att göras korv av

Han skulle inte ens orkat pulsa i snön

6. Var befinner sig Windelbaum och Slaktaren?

7. Vad är det Slaktaren frågar kvinnan om?

8. Vad betyder *spise*?

9. Vad har Windelbaum hjälpt Slaktaren med?

10. Vad är det Slaktaren tycker att Windelbaum behöver göra och varför?

11. Vad betyder ”*pen/pene*”?
